

Käisty kivi, Aivallinen.
RHO Aivallinen.

Markus Heikkinen

30.11.1996

VEHMAAN KIRKKO

Kirkko on kolmilaivainen. Keski-laiva ylettyy korkeammalle kuin sivulaivat. Suunta on itä-länsi, asehuone eteläsivulla ja sakasti pohjoissivulla. Pääsisäänkäynti on läntisestä asehuoneesta eli puolitornista.

Rakennusvaihe on aikaisemmin ajoitettu 1200-1300-luvulle, mutta Museoviraston tutkijan, tohtori Markus Hiekkasen mukaan rakentaminen ajoittuu vuosien 1440 ja 1470 väliselle ajalle.

Otteita teoksesta "Suomen kirkot, Turun arkkihiipakunta 1. osa Vehmaan rovastikunta"
Ilmestyi v.1959

Kirkko

- 1790 eteläseinää tuettiin
- 1870-l katto galvanoitua peltiä
- 1905 pappien ovi umpeen, ikkunat mataloitettiin

...eteläisen pilaririvin itäisimmässä pilarissa näkyi vielä v1905 lehtikoristelun ympäröimiä seppeleen katkelmia, värit musta, punainen, harmaa, keltainen...

- lasimaalaus 1400-luvun lopulta kuorin ikkunassa, luovutettiin Kansallismuseolle v.1905
- kullattu puinen risti v:lta 1844. Sitä ennen alttarilla keskiaikainen alttarikaappi
- v.1844 kuoriseinä ja alttari verhottiin uusgoottilaisilla puukoristeilla, joiden osia on säilynyt tapulissa, värit valkoinen sininen, kulta
- seinän alaosa jäljitteli harmaata marmoria, samaten alttari-kehän alusta

Saarnatuoli

- lahjoittanut Johan Munck v.1652
- maalattu v.1654
- korjattu ja korotettu v.1761
- uudestaan korotettu v.1800
- v.1844 maalattu helmenharmaaksi, listat kullattu, apostolit pronssattu. Marmorointi vaalean punertavaa ja sinertävää.

Urut hankittiin v.1889 (J.Zachariassen), julkisivu uusgoottilainen. V.1957 urut uusittiin (Kangasalan urkutehdas)
Sakaristoon uudet ikkunat ja uusi ovi pohjoissivulle v.1905.

Tapuli mainitaan ensi kerran v.1645. V.1670, 1645 ja v.1730 korjattu. Uusi tapuli vv.1823-26.

Vanhojen Vehmaan seurakunnan kirjojen mukaan ikkunoita korjailtiin silloin tällöin. Ikkunoissa oli lyijyä, esim. vuonna 1776 glasmästaren Michel Engmanille maksettiin määrätty summa materiaalista ja työstä, samoin v.1778 samalle henkilölle. 1843 Juli- Reparation af Kyrko fönstren ja v.1873 juli- maksettu yhdestä akkunan juotamisesta.

V.1886 laitettiin sakaristoon uusi kaminan torvi, v.1899 savutorvi korjattiin. V.1887 kynttiläkruunun laitto ja v.1890 kruunun laitto urkuparvelle. Lisäksi samana vuonna korjattiin ovia ja ikkunoita ja sakariston lukko. Kuuraussantaa myös hankittiin.

Korjaustyöt kirkossa alkoivat syyskuussa v.1995 ja loppuivat maaliskuussa v.1996. Töissä oli suurimman osan ajasta kymmenkunta henkeä, maalareita, kirvesmiehiä, sähkömies, arkeologi ja kolme konservattoria (Raimo Ala-Kärppä, Anna-Liisa Hiltunen, Tapio Hiltunen).

Dokumentin on tehnyt A.Hiltunen.

Värit siirretty käytännön syistä Tikkurilan Monicolor-kartastoon. Sävyt eivät aina ole täysin alkuperäistä vastaavaa.

Ohessa tutkitut värit alimmasta päällimmäiseen kerrokseen.

HOLVIT JA PYLVÄÄT

VAALEITA
SÄVYJÄ
USEITA
KERROKSIA

1700-L

v. 1844

v. 1905

RUODEKUVIOT

1400-L

1700-L

1900-L

SEINÄPANEELI

v. 1905

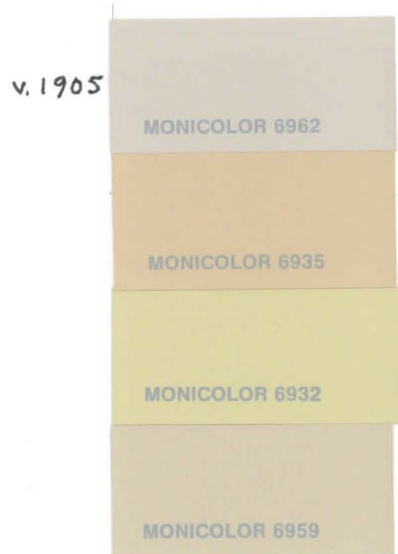
v. 1935

PYLVÄSPANEELI

1905

ALTTARI PYLV. PANEELI

v. 1905

PENKIT

v.1844

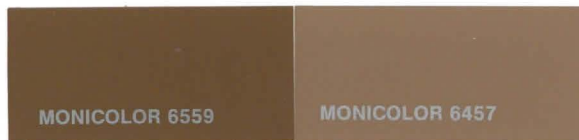
v.1905

v.1935

LATTIA JA HIRRET

v.1905

ALTTARIKEHÄN SISÄINEN LATTIA
JA ASKELMAT

v.1905

POHJOIS-JA ETELÄLEHTERIT

Margareta-kuvioiden välilaudat keskenään samaa sävyä lukuunottamatta pohjois-puolen alinta sinistä väriä. Listoja ei tutkittu.

vaakalaudan alin väri

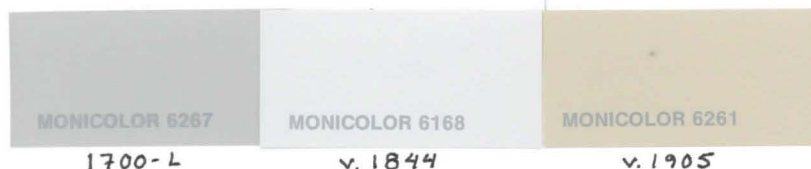
alin pysty

sisäpuoliset peilit ja hirsi

reunojen päälyslauta

alalaudoitus ts. katto

Penkeissä muuten samat sävyt kuin salissa paitsi päätyjen puuhokuvioissa musta reuna alimpana.

MARGARETA-KUVIOIDEN NYKYISET VÄRIT (lakan alla)

Alkuperäisen kuvion pohjaväri okra, reuna tumman sininen, viereissä valkoinen viiva. Muut värit suunnilleen nykyisten sävyisiä mutta vaaleampia ja heleämpiä.

OLETETTU 1400-LUVUN KIRKKO

Vaaleat seinät ja holvit, joissa pieniä kuvioita ylhäällä.
Koristekuvioiden väri punainen, harmaa, musta.

Pylväät ja pilasterit tiiltä, osin lasitettua.
Arkaadikaaret tiilestä, samoin pystyseinät. Tiilten päällä punainen kalkkiväri, saumat korostettu valkoisella.

Ikkunat kapeat ja korkeat.
Pohjois-seinällä ei ikkunoita.
Altтари-ikkuna ollut ehkä kolmi-osainen.
Lasimaalaus kuorin ikkunassa.

OLETETTU 1700-LUVUN LOPPUPUOLEN KIRKKO

Seinäpinnat, holvit ja pylväät harmaata. Kuviot melko voimakkaan punaista, mustaa.

Ikkunat leveitä.
Altтари-ikkunan ulkosmyygissä vuosiluku 1778.

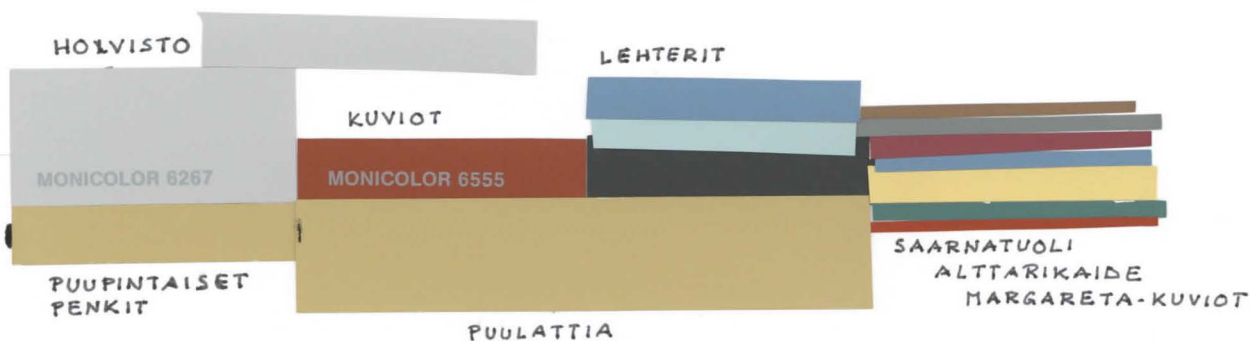
Penkit puupintaisia, päädyissä mustareunainen puuleikkaus.

Pohjoislehtereiden Margareta-kuviot maalattu.

V.1761 saarnatuoli korjattiin ja korotettiin (Suomen kirkot)

1790-luvulla eteläseinää tuettu (Sk).

Saarnatuoli alkuperäisen kirjavana.
Altтарin kaidepuu värikästä marmorointia (samat värit kuin saarnatuolissa).

Oskoder
Ohan

Agretio Antomst- des Bthgister sted.
Erichson Lanstapeldo. Pro Anno 1749.

Roppar ut
D. /
497 2.

Roppar ut
D. /
C.

Agretio
Bthgister
Aftärningen.

Agretio	Agretio	20
Agretio	Agretio	6
Agretio	Agretio	3
		29

Diverse Omkostningar

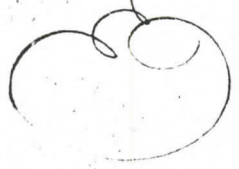
Agretio	Agretio	2
Agretio	Agretio	1
		3

Agretio Omkostningar

1749	Agretio	1
Maji - 13	Agretio	1

Transporteras - 35

497 2

Frattning af Besmeder

Kyrkionärden Erik: och Skalförstandige Johan

Kyrkionärden Erik
Skalförstandige Johan

Debet

Besätningen af Skaffledit Ahrst
Kalkning uttages

Koppar mt
D.
497 2

1749

af Luts Begravnings

- Januari 15. Dagrofs nu ymnare Gudsän i f. Anna Snygundan
Marja Gofpels dotter i Ryneliogunda 3. -
17. Dito - Finnuki Dowlandi Whistgungwi Duan
Marja Mats d. i Ryneliun 3. -
15. Dito - Kachurula Muntow Dowlandi Duan
Marja Gofpels dotter i Ryneliun 3. -
29. Dito. - Euroswela Gf. Dragon brich altans Duan
Waelborg i Ryneliogundun 1. 4
31. Dito - Gjinnila Corporalen l. i. P. B. Bäck
Duan i Ryneliun 3. -
- Februari 5. Dagrofs Oscher hynwafwann J. B. Himmelrofs
Duan Gofpels i Ryneliun 3. -
12. Dito - Gfann Ryneliobyn nu Gf. Gudsän
i Ryneliogundun lifu Mats d. d. 2. 16.

Transporteras 18. 20. 497. 2

1749
Maji

3, afd verba äro ~~Älskade~~ alla talgoza mig dem som fram för Produktproben
 Länggi beställningar

Järn Stångar ----- 7 p
 Järn Spisgrändar ----- 2 p
 Svart måstallade med Silfver Rång - 1 p för
 ant ut rot Comma Skiffan, ut 2 mark för
 Item: Svart dammspål måstallade - 1 p för
 2 Bron flaska ----- 1 för ut ----- 1 Ros. Samt
 ett Carl Jönsson i 603 Duvila Laffverroratt

Brefteboots Gjözar, Datta Sker

Bagar stället mig - 2 Skivle oig förfallit Rammare
 oig 2 Glas förför Gindar
 Bångstäm utgan Bannlar oig Stoll mig för fallit
 Rammare ----- 1 Duvila Skivle
 Flug läpp för dörren oig - 2 glas förför
 Bisprand Stäm toom mig Skivle - 1 utgan läpp, 2 oig - 2
 2 Glas förför
 Saggelands Stäm utgan läpp, ingun Skivle

man mig för bestnat
 med ett tillfär

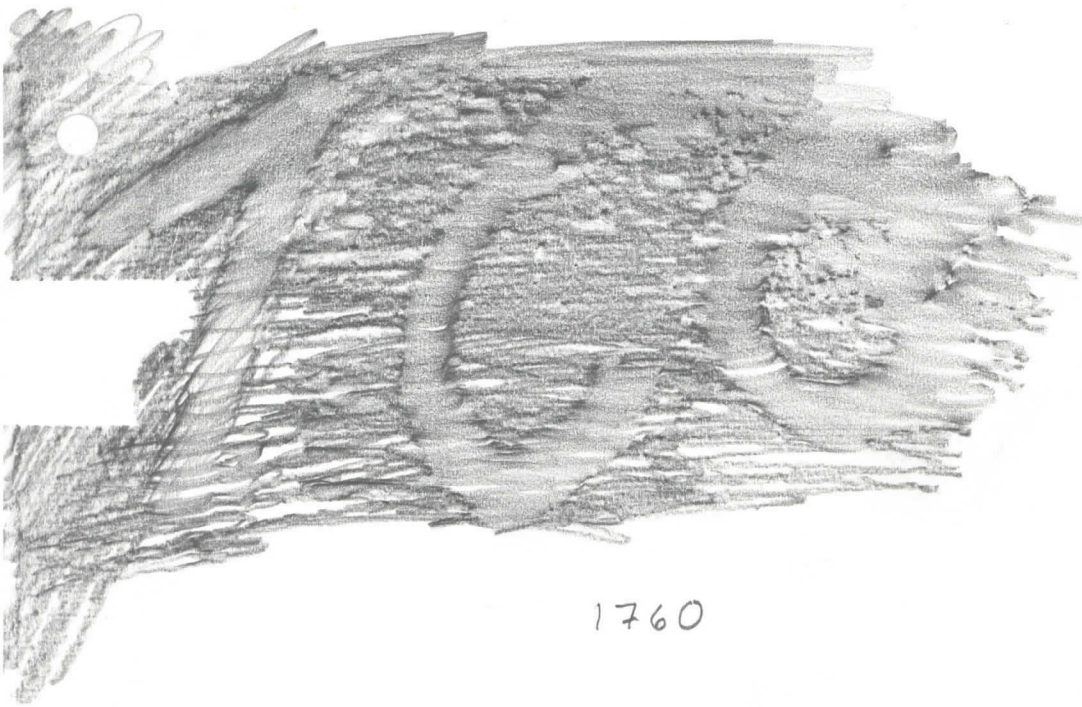
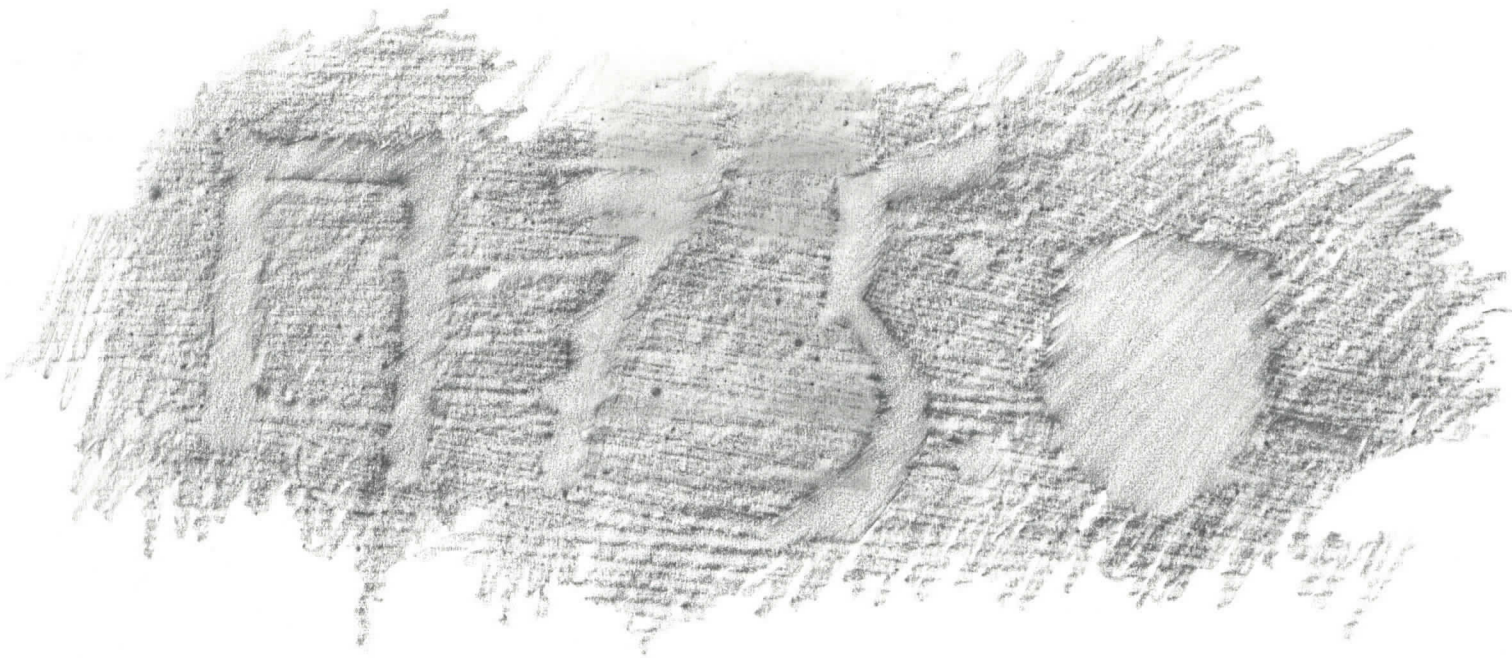
Röke för fallit ----- 1
 Fly bog mids Luft ----- 1
 2 smala Stäm för fallit ----- 1 25 oig toom
 Svart björt dränge Stäm eller förte ----- 1
 Bippand Ställ 2 ritom ----- 1 Nij 90
 5 oig Ställ gjord ----- 1
 Malst förte ----- 1
 Rullar för fallit ----- 1 utgan 2 ant
 oig för fallit oig Gindar

I fää 2 Darday
 2 armr Lador mids Flugt 2 ant
 2 armr flängis mids Flugt 2 ant
 Item vifflis gammal oig ritat ----- 1 mig lugt läpp
 Item Duktus Nudool vifflis

Den 1775 den 7. Februarij Vore Avij Avdragslängder
 twi sigilationen i fäst i detta Jönköping
 Cauding
 Martini Bronn
 Toffsalmy P
 Cauding Hans
 Jön. P

kirkkosalin pen-
keissä kaiverret-
tujen vuosilukuja

1760

kirkkosalin pen-
keissä kaiverrettuja
vuosilukuja

OLETETTU VUODEN 1844 KIRKKO

Korjausta johtanut arkkitehti P.Gylich

Holvit, seinät ja pylväät vaalean siniharmaat ilman kuvioita. Seinissä saattanut olla harmahtava marmoroitu paneeli (Suomen kirkot), samoin alttaripöydässä.

Alttarilla puinen kullattu risti, lisäksi muita sinisen, valkoisen ja kullan värisiä puukoristeita. Alttarikehän alusta vaaleaa siniharmaata marmorointia.

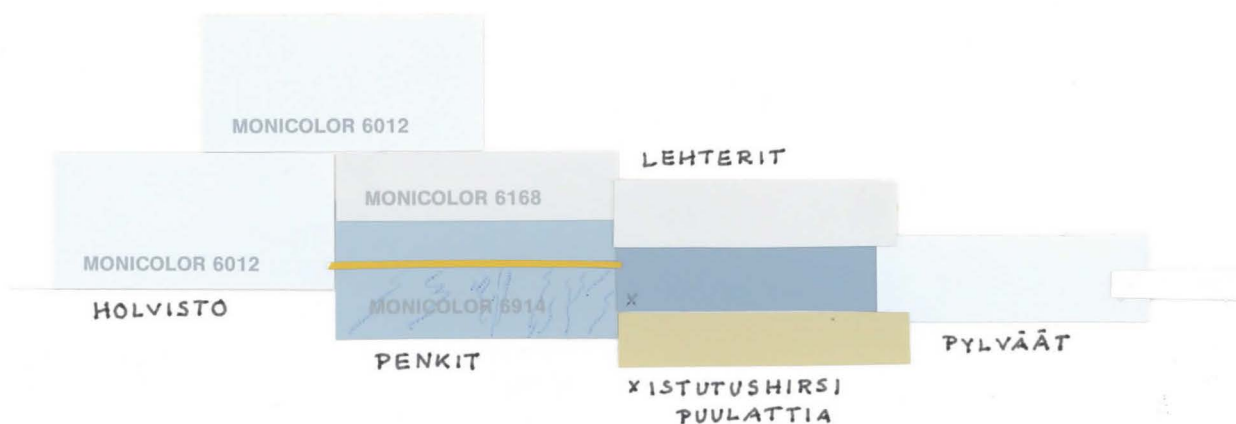
Saarnatuoiln väritys muutettu pääosin siniharmaaksi; peilit marmoroitu, apostolit pronssattu.

Penkit Gylichin piirtämät, yleisväriltään siniharmaat. Päätypeilleissä kultapronssinen goottilais-kuvio. Peiliä ympäröivä reuna vaaleampi kuin pääväri. Toisessa päädyssä ja etupeilleissä marmorointi. Penkkien päädyissä myös ovet. Penkkien istutushirsi voimakkaan sinertävä.

Lattia puupintainen.

Pohjois-lehtereiden Margareta-kuviot maalattu uudelleen poiketen hieman alkuperäisistä. Samanlaiset kuviot etelä-lehtereille. Peilien välipuut sinertävät. Urkuparvelle goottilainen puukaide, jossa kultaa ja siniset apilakoristeet.

Ikkunat vielä ylhäällä, neli-osaiset, joissa jokaisessa 12 pikuruutua.

OLETETTU VUODEN 1905 KIRKKO

Korjausta johti G.Wasastierna

Seinä- ja pylväspintoja suoristettu.
Ikkunat mataloitettu, pappien ovi laitettu umpeen.

Holveihin nykyinen (1996) vaalea kalkkiväri. Ruodekuviot ja muut koristemaalaukset punaista ja mustaa.
Paneeli seinissä ja pylväissä voimakkaan kellertävää.

Penkit ootrattu joka puolelta, peilien reunalista ruskea. Penkeistä ovet poistettu.

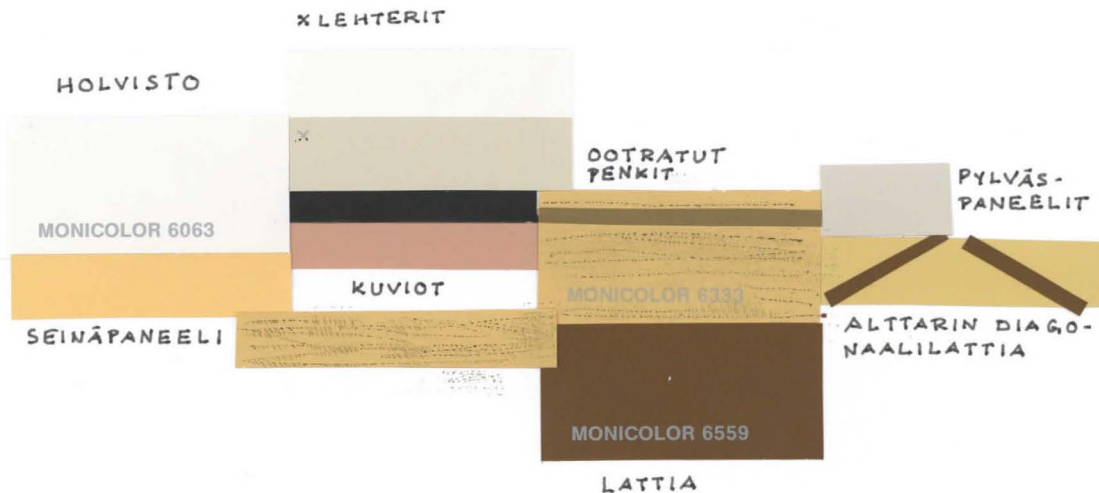
Saarnatuolin ja itä-lehtereiden peilien välipuut muutettu vaaleiksi.

Altтарipöydän askelmissa diagonaalikuvio, ruskeat viivat kellertävällä pohjalla.
Alttarikaide vaalea.

Asehuoneiden ovet todennäköisesti tältä ajalta. Ovissa erilaisia oottrauksia; värilliset lasit voimakkaan punaista ja sinistä.

Lattia ruskea.

Urut hankittiin v.1889. Fasaadi vaalea.

OLETETTU VUODEN 1935 KIRKKO

Holvi- ja seinäpinnat häivytetty kalkilla. Kuviot ja värit samat kuin vuonna 1905.

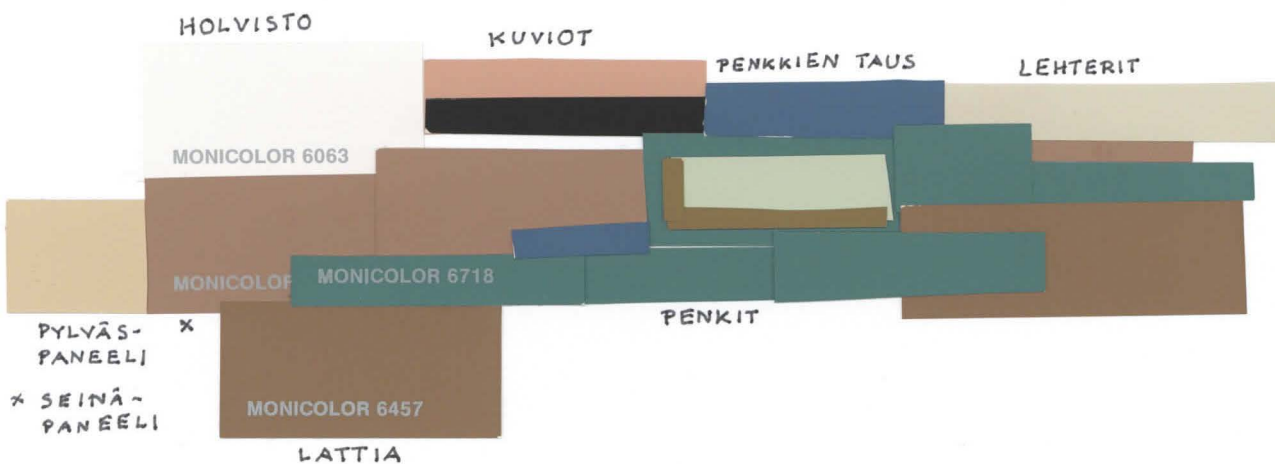
Seinä- ja pylväspaneelit tummahkon punaruskeat.

Penkit sinisen vihreät, peilit harmaat, listat ruskeat, samoin etupeilit. Selkänojien tausta voimakkaan sininen.

Ovet penkkien väriset.
Lattia ruskea.

Saarnatuoli luultavasti samanlaisessa asussa kuin v. 1905, samoin lehterit. Pohjois- ja etelälehtereiden päättypeileihin tehty vihertävät marmorit ehkä kellastuneen saarnatuolin lakauksen mukaan. Marmoroinnin tehnyt vehmaalainen Voitto Vikainen.

Asehuoneet "entisöity" voimakkain värein.

HOLVISTO

Viimeinen suurempi korjaus oli v.1935. Tällöin ei holveja kalkattu kauttaaltaan, vaan lähtemätön lika häivytettiin kalkkivedellä sienellä häivyttäen. Näitä jälkiä on näkyvissä holveissa. Saattaa olla, että alaosia on ylikalkattu.

Holviston väri oli v.1844 siniharmaa. Sitä ennen väritys on ollut tummempi harmaa, jolloin myös oli kuvioita holveissa ja ruoteissa. Siniharmaan aikana ei kuvia ollut. Sivulla 25 em. teoksessa on otettu ennen vuoden 1905 korjausta. Ikkuna on vielä mataloittamatta, ruoteissa ei näy kuviota.

Vuonna 1905 holvit kalkattiin vaaleiksi eli nykyisen väriseksi. Tällöin maalattiin myös kellertävä paneeli kiertämään koko kirkkoa. Tutkimuksissa ei löytynyt harmaata marmoroitua paneelia.

Holveissa pyrittiin ottamaan esille alkuperäistä pintaa oletettujen kuvioiden kohdalla. Vasta kolmannessa keskilaivan holvissa tuli esiin Yrjön risti ja seuraavissa keskilaivan holveissa muita kuvioita. Koska vasta myöhemmin kävi ilmi, että holvien huipuissa saattoi olla useita laastikerroksia, on todennäköistä, että haku ei aina olekaan yltänyt alimpaan kerrokseen. Tuntuu oudolta, jos kuorissa ei olisi yhtään kuviota.

Nykyinen liljakuvio on malliltaan alkuperäinen, kaikki ei ole kuitenkaan katsottu. Ruoteista otettiin esille muutamia alkuperäisiä pintoja. Kuvio ei ole aina samanlainen kuin nyt, myös värit saattoivat vaihdella. Alkuperäisessä kuvioinnissa käytettiin myös harmaata ja värit olivat aika ohuita.

Holvien eri kalkkivärikerrokset erottuivat joskus hyvin helposti, joskus kerrokset olivat niin ohuita, ettei niitä voinut erottaa millään.

Holveja ja seiniä on osin suoristettu ^{myös} ennen v.1905.

Toimenpiteet

Aluksi holvi- ja seinäpinnat puhdistettiin kumiliinoilla. Koska likaa oli kertynyt paljon kuudenkymmenen vuoden aikana, päätettiin pinnat myös pestä. Vaikeimmissa likapaikoissa käytettiin myös ammoniakkaa. Pesu tapahtui harjoilla.

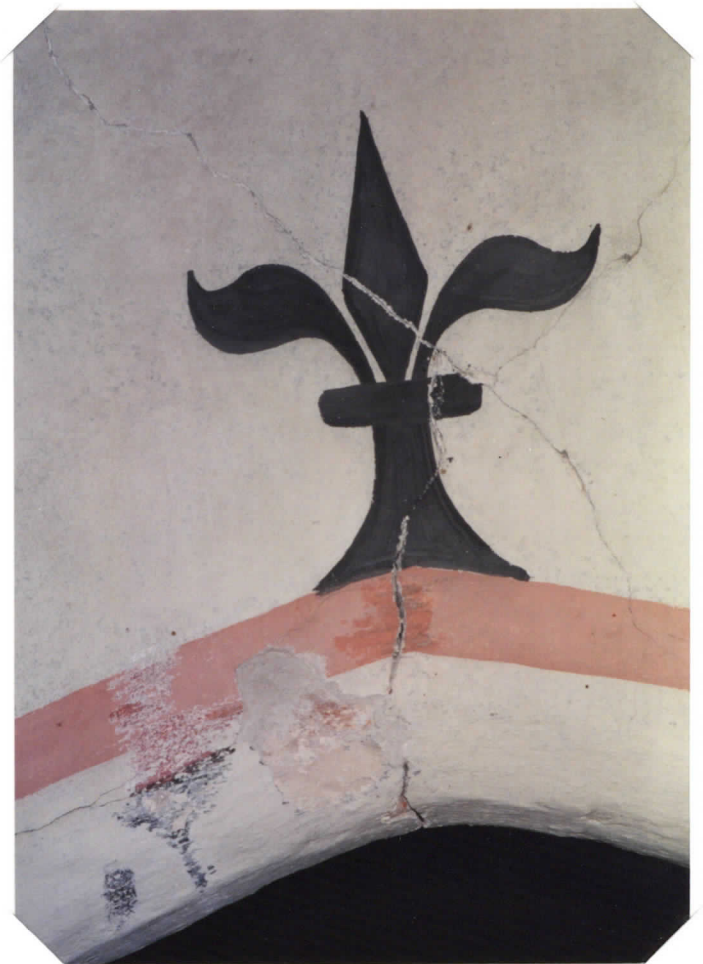
Tarpeen vaatiessa tummimpia paikkoja häivytettiin kalkkivärillä, entisten uunien paikoilla myös ylikalkattiin. Uunit poistettiin uuden lämmitysjärjestelmän tieltä vasta 1960-luvulla. Varsinkin kuoriosan pystyseinissä oli kalkissa aikaisemmin käytetty paljon liima-ainetta.

Muutamaan paikkaan jätettiin pieni puhdistamaton alue. Halkeamia oli jonkin verran, osa syvempiä, osa pinnallisia. Ne täytettiin ja häivytettiin, vaurioituneet kuviot väripaikattiin.

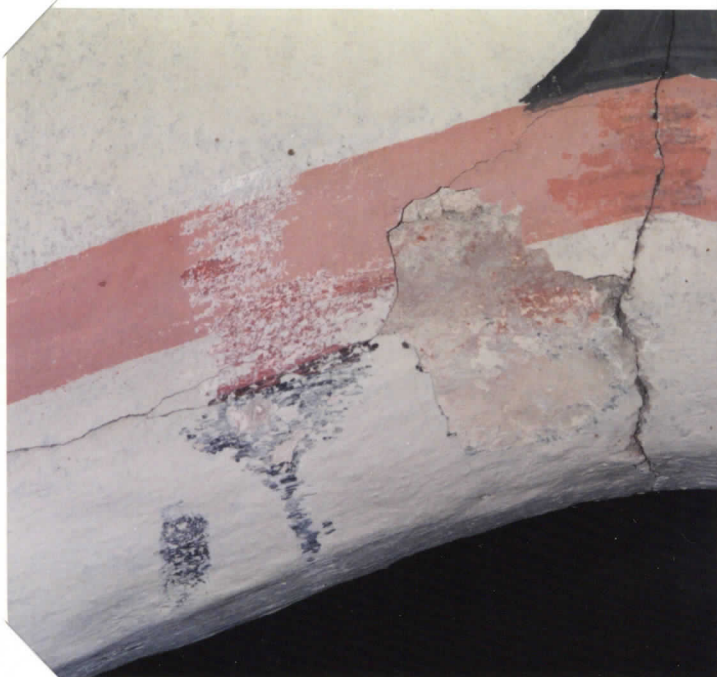

telineiden pystytystä

triumfikaaren kuvio
alttarilta katsoen
kaarella värejä eri aikakau-
silta
oik. entisöity kuvio

R. Ala-kärppä raaputtaa esiin kuviota

Yrjön risti harmaalla pinnalla

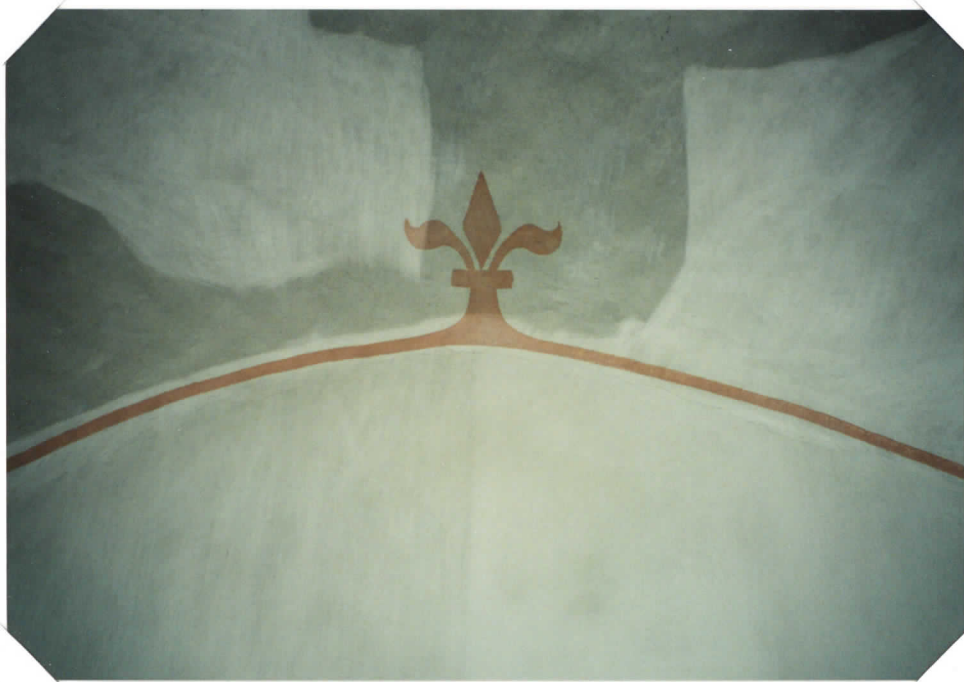

... peitetty uudelleen...

esiinotettuja kuvioita keskilaivassa

vielä puhdis-
tamaton
pintaa

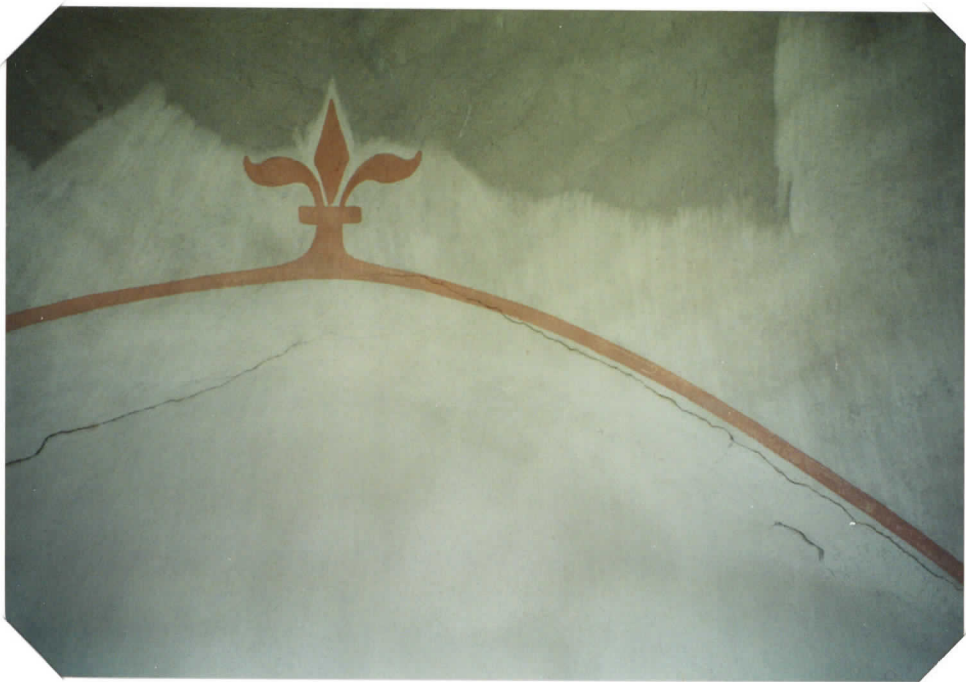

halkeamia
holveissa,
yläosan
läikät ku-
vioiden ha-
kemisesta

halkeamia holveissa

halkeamia holveissa

puhdistus vaatii pölysuojan

yllä pestyä, alla liinalla puhdistettua

puhdistettua pintaa

sähköjohdon paikka häivytettynä

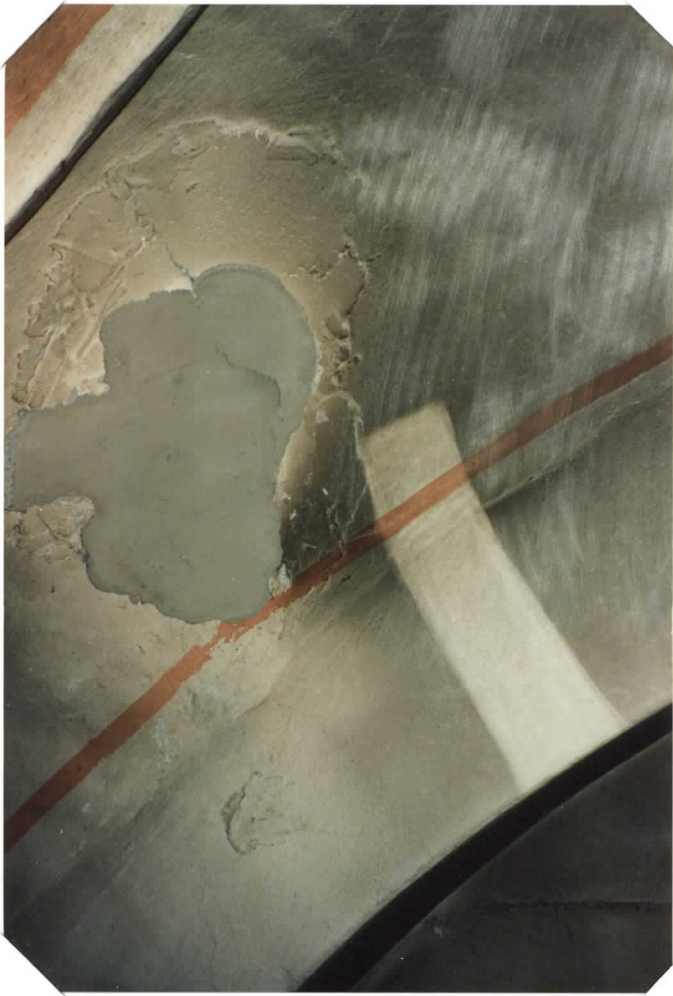
*kosteusvaurio eteläisen sisäänkäynnin
yläpuolella, alakuvassa eristettynä*

kirkkosalin kaksi uunia (kuva
pohjois-seinältä) poistettiin
1960-luvulla

pohjois-seinän uunin hormin aukon
vanhaa paikkausta (osin betonia)

vieressä puhdistettu alue
ja tod. näk. linnun siipien jälkiä

alue korjauksen jälkeen

pohjoinen uuniholvi

eteläisen uunihormin aukon paikkaus

alue korjattuna

etelä-holviin jätetty pieni
puhdistamaton alue

urkuparven holvin alkuperäiset kuviot

urkuparvelta

kuorin seinässä
vuoden 1935 kalkki-
väritöötystä

kiiltävää liima-
ainetta,
esiin otettu tiili-
pintaa, jossa kalk-
kiväri.

ALTTARIOISA

Altтарipöydän tasainen rappaus poistettiin ja samalla pöytää alennettiin alkuperäiseen korkeuteensa. Uusi sivujen pinta tehtiin mukaellen tiilipinnan muotoa. Kalkkikivinen pöytälevy puhdistettiin maalista ja asetettiin hiekkapedille.

Altтарipöydän eteen tehtiin uudet askelmat. Vanhojen askelmien alimmassa maalipinnassa oli maalattu diagonaalikuvio. Samaa kuviota oli myös lattian reunassa askelmien vieressä. Koko alttarikaiteen sisäpuolista lattiaa ei tutkittu.

Koko lattia tehtiin uudesta laudasta ja levennettiin ohi pylväiden kirkkosaliin päin. Tällöin poistettiin etummaisat penkit.

Altтарikaiteen väri muutettiin valkeasta siniharmaaksi. Punaisen samettikankaan tilalle laitettiin tumma villakangas.

PENKIT

Penkit uusittiin v:n1844 remontissa. Niihin käytettiin myös osia vanhemmista penkeistä. Muutamasta löytyy 1700-luvun vuosilukuja. Kaikkia salin penkkejä on joskus levennetty. Parvilla on yhä penkkejä, jotka ovat olleet käytössä ennen vuoden 1844 korjausta. Näistä löytyi väritutkimuksessa siniharmaan värin alta päätykoristeiden reunoista mustaa väriä. Itse penkit ovat olleet puupintaiset. Uusittujen penkkien päädyissä on ollut veräjät.

Penkkien siniharmaan värin aikana selkänojan tausta on ollut puupintainen, löytyi vain kaksi värikerrosta. Myös selkänojan väri peilin osalta jäi arvoitukseksi. Seinien puoleiset päädyt oli marmoroitu, samoin etupeilit. Kesikäytävän puoleiset peilien ulkoreunat olivat vaaleammat kuin peilit. Peileissä oli todennäköisesti kultapronssilla tehty goottilaiskuvio.

Penkkien istutusshirsi oli voimakkaamman värinen kuin penkit.

Penkit oottrattiin kokonaan v.1905. Peilien reunalista oli ruskea. Vuoden 1935 remontissa penkkien väri muutettiin voimakkaan sinisen vihertäväksi, peilit harmaiksi, listat ruskeiksi.

vasemmalla ikkunan yläpuolella pykälä,
josta tiedetään ikkunan olleen kolmi-
osaisen

Hilkka Toivolan
lasimaalaukset v:ltä 1974

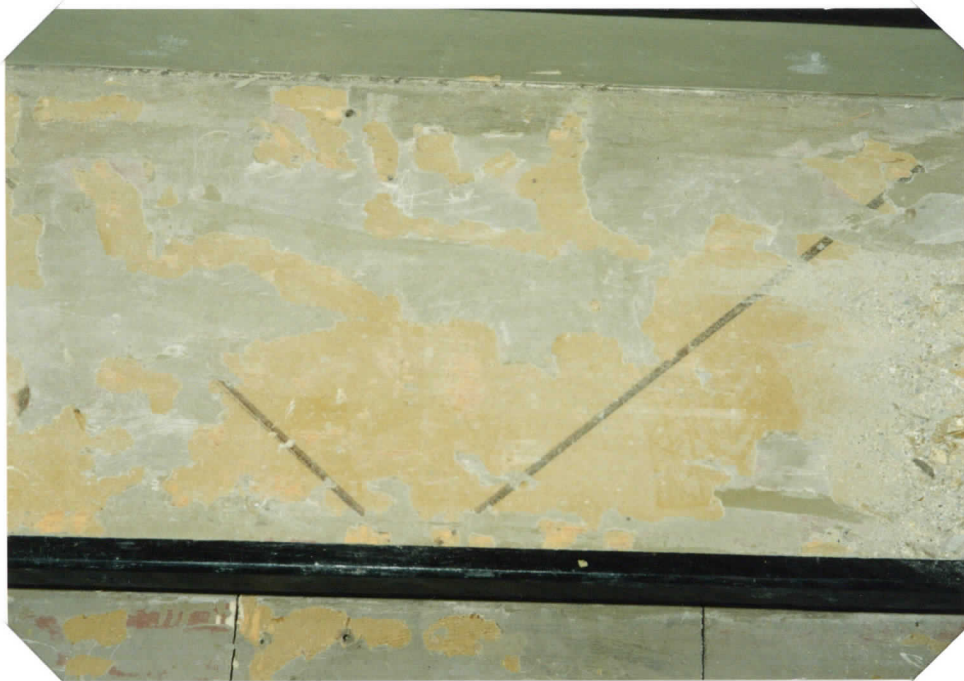
31/3 1973
levy alttaripöy-
dän päällä

pöytäkivi
alapuolelta

alttaripöydän
kivi hiekkope-
dillä, reunoilla
tiilimurskaa

alttaripöydän askelmista löytyi alimmoista
maalikerroksesta viivakuvio

oikealla voimakasväristä
marmorointia

alalaudassa vaaleaa marmorointia vuodelta 1844

alttarin alla 'tunnelikanavan' alku

lattiasta poistettu lahonneet
lautojen osat, hirsí sakastin
vanhasta lattiasta

alttarikaaren yläosaa

... alaosaa

alttari-ikkunan alopuolelta

penkin päädyn marmorointia
vuodelta 1844

peilin goottilainen kuvio v.1844

pohjamaalattuja ja kitattuja penkkejä v.1996

IKKUNAT

Ikkunat olivat alunperin kapeat ja ne olivat ylhäällä. Pohjoispuolen ikkunat tehtiin myöhemmin kuin muut, ehkä 1700-luvun alkupuolella. Valokuvassa on urkuperän pohjois-ikkuna, jonka yläpuolella näkyy kaksi eri värikerrosta. Toinen on harmaa, jota esiintyy koko kirkkosalissa siniharmaan alla ja loogisesti sen pitäisi sijoittua 1700-luvun loppupuolelle. Toinen kerros on viertävän harmaa ja ajoittuisi näin ollen ehkä 1700-luvun alkuun.

Kirkkosalin yksi etelä-ikkuna on jätetty alkuperäiseksi. Tosin on esitetty arvailuja, että eteläseinän ikkunat alunperin olisivat olleet pari-ikkunoita. Tähän viittaavat urkuperän etelä-ikkunan kaksi koloa ylhäällä.

Myös oletetaan, että alttari-ikkuna olisi ollut kolmi-osainen. Kaksi huipun koloa on yhä näkyvissä. Ikkunan ulkosmyygissä on vuosiluku 1778 HH 1905 ja arvellaan, että ikkuna tällöin on muutettu kaksi-osaiseksi. Voiko olla että harmaa väri holveissa viittaa tähän vuoteen 1778, jolloin kirkossa olisi ollut suuri remontti...

M.Hiekkasen mukaan on mahdollista, että kirkosta alkujaan piti tulla kaksilaivainen, mutta kesken rakennustyön se muutettiin kolmilaivaiseksi. Nämä eteläseinän ikkunahuiput olisivat jääneet keskeneräisestä rakennuksesta.

kirjon eteläseinää ; keski-ikkuna vanhin,
oikealla olevan ikkunan alla pappien ovi,
joka laitettiin umpeen v. 1905,
jolloin ikkunoita madallettiin

alttari-ikkunan smygissä
vuosiluku 1778

pappien oven paikka

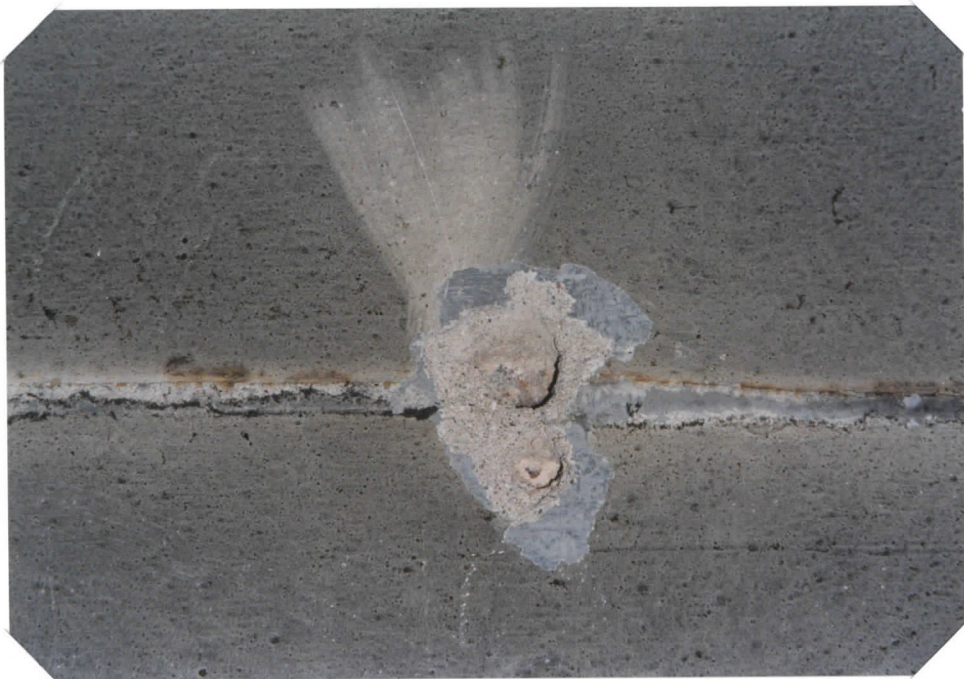
*ovi vanhan tapulin ullakolla
punamultaa oven pielessä*

pohjois-seinän ikkunan yläosa urkupar-
vella. Kuvassa näkyvillä kaksi vanhaa
vätikerrosta, harmaa ja vihertävä

siniharmaata oikaisulaastin päällä

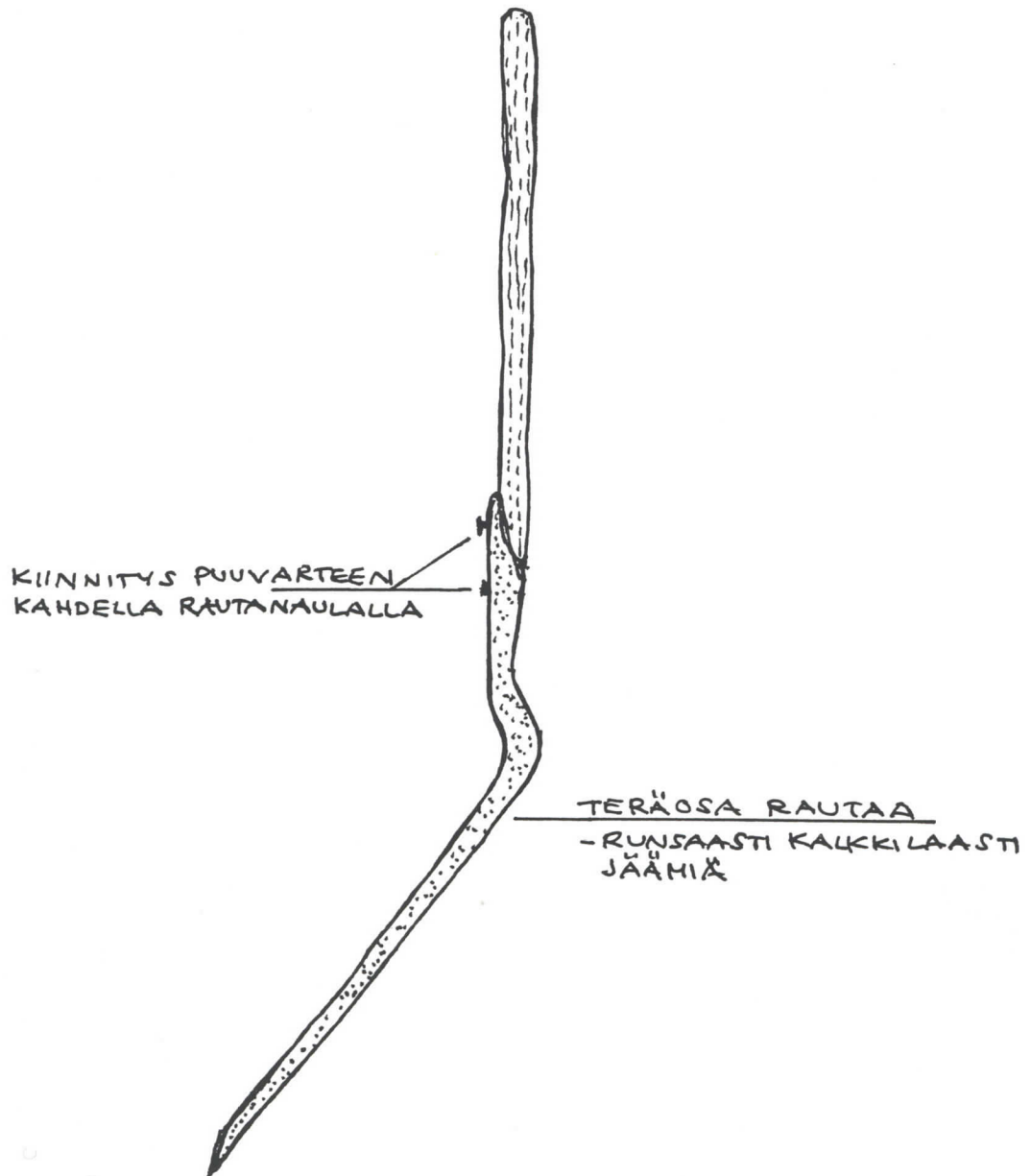

harvinainen kolkkin sekoittaja
löytyi vanhan tapulin ulla-
kolta, samoin a.o. kalkki-
palju

Paljun mitat

- halkaisijat 90,5 cm ja 129 cm
- korkeus 72 cm
- laudan vahvuus 3,3 cm
leveys 17-19 cm
(yksi 13 cm)
- rautavanne alh. 3 cm

0 5 cm = 0,5 m

VEHMAAN KIRKKO
KALKINSEKOITTAJA

Vehmaalla haudat kaivetaan
vielä v. 1996 lapiolla
(Pentti Halmevaara)

yhdestä kaivetusta haudasta löytyneet luut

PARVET

Parvet on tehty eri aikoina. Saarnatuolin viereinen lienee vanhin. Viereisen parven alalautoitus eroaa tästä. Kummankin laudat ovat enemmän kirveellä tehdyn näköisiä kuin etelä-parvien.

Pohjois-parvien Margareta-kuvioiden alla on vanhempi samankaltainen kuvio, jossa on voimakkaan värinen reunamaalaus. Myös välipuiden alin sinertävä väri puuttuu etelä-lehtereistä. Yhdestä peilistä poistettiin vanha lakkapinta, jolloin alta paljastui vaalea sinertäväpohjainen kuvio.

Ylöskäynnit parville ovat alttarin sivuilla. Valokuvissa näkyy portaiden alimpien askelmien pois oton jälkeen, että toisella puolella seinäväri on ollut siniharmaa, toisella vaalea.

Urkuparven reuna on tehty todennäköisesti v.1844.

OVET

Nykyiset ovet ovat ehkä vuosisadan vaihteelta, 1905? Reunapuut ja peilit oli ootrattu eri puulajeiksi. Ne on jätetty v:n1935 ja nykyisen maalauksen alle.

VV.1995-96 TEHTYJÄ TOIMENPITEITÄ KIRKOSSA

Lattian huonokuntoiset laudat tai osat poistettiin ja vaihdettiin uusiin. Lattian väri muutettiin ruskeasta harmaaksi.

Penkit hiottiin, tasoitettiin ja maalattiin siniharmaiksi. Päätyihin ja peileihin tehtiin marmorointi.

Paneelivärikerrokset poistettiin ja uusi pinta maalattiin siliikaattivärillä, joka sävytettiin kalkkivärin mukaan.

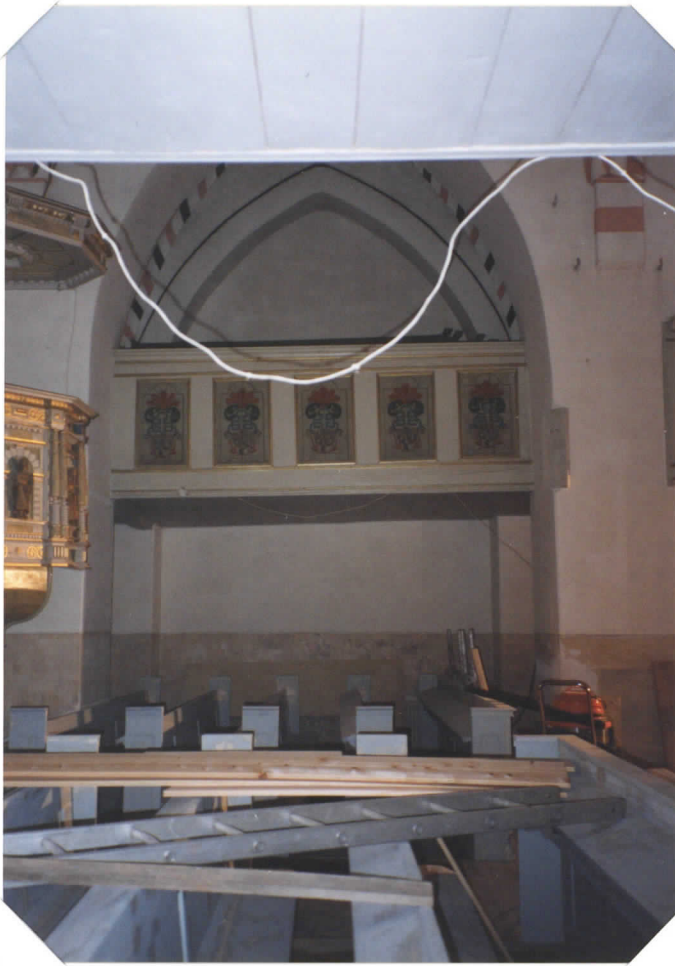
Saarnatuolin marmorointipinnoista raaputettiin vanha lakka pois, jolloin sävy muuttui vihreästä siniharmaaksi, v:n1844 sävyksi.

Eteläisen asehuoneen oven viereisen vihkivesialtaan yllä oleva seinäpinta poistettiin ja esille jätettiin alkuperäinen kivipinta.

Messinkiset kattokruunut kiilloitettiin, samoin lampetit. Kruunujen kannatinraudat mustattiin ja puupallot käsiteltiin kultapronssilla.

Rehbinderin vaakuna on melko huonokuntoinen, joten se vain puhdistettiin kuivalla harjalla kuten krusifiksi, jonka maali hilseilee osin.

Urkuparven holveihin jätettiin fragmentit.

pohjois-lehterin
läntinen puoli

etelälehterin
läntinen puoli

takana alku-
peräinen ikkuna

Rehbinderin vaakuna pohjoislehteröiden välissä

vaakunasta on
irtoillut osia ja
maali lohkeilee

Margareta -kuvioista
poistettu lakkaa

koko peili puhdistettu
lakasta

vasemmalla näkyy
alkuperäisen kuvion
värejä

maalin poistoa pohjoislehterin alalau-
doista

lautojen välissä pylväässä
harmaata pintaa

käynti etelä-lehtereille

poistetun askelman takaa näkyy vaaleaa seinäväriä, pohjoislehtereiden puolella siniharmaata

urkufasadi vuodelta 1889, kaide 1884

urkuparven penkin
irroittamisen jälkeen
tuli esiin harmaa
kalkkiväri

läntistä seinää urkuparven alla

...päällä ohut kalkkiväri...

entisen viinikellarin
ovi kirkkosalin länsi-
päädyssä

asehuoneiden ovien sävy vuodelta 1935

saarnatuoli, takana pohjois-lehterien
pääty

v.1844 lakattu peili

peili lakan poiston jälkeen

Saarnatuolin jalka lakan poiston
jälkeen; takana tekijän nimi ja
vuosiluku 1844

lehtereiden (kuva ylh.)
päätyspeilit on maa-
lannut vehmaalainen
Voitto Vikainen v.1935

vihkivesialtaan yllä olevaa
paneelimaalausta poistetaan
eteläisen sisäänkäynnin vie-
ressä

vas.alh. alkuperäinen seinä-
pinta otettu esiin

entisöity pinta
altaan päällä

fragmentit urkuparvella
yläkuvassa pykälä, jonka on arveltu
jääneen pari-ikkunasta

puhdistamaton alue
ja fragmentti urku-
parvella

erittäin likainen
holvipinta urku-
jen takana

alkuperäistä tiilipilaria, osa tiilistä lasitettu

alttaripilarin siniharmaata pintaa, edessä ollut penkin etumus poistettu (v. 1995)

SAKASTI

Aluksi oli tarkoitus vain kalkata seinä- ja holvipinnat. Holvi-vaippojen laastikerrokset olivat kuitenkin niin irtonaisia, että ne pudotettiin alas. Seinissä pinta pysyi paremmin, joten ne jätettiin ennalleen.

Alta paljastui pintakerros, joka ei ollut aivan alkuperäinen, vaan uudelleen tehty. Siinä oli niin paljon hakun jälkiä, että ne oli todennäköisesti lyöty pitoa antamaan seuraavalle laastikerralle.

Museoviraston kehotuksesta ruoteet jätettiin hakkaamatta. Ne tosin tutkittiin, mutta mitään väriä ei alta löytynyt.

Esille otetuissa holvipinnoissa oli nokiläikkiä. Halkeamia oli eniten luoteisnurkassa, sakasti on todennäköisesti painunut sieltä. Siellä oli halkeamia täytetty kivikiiloilla, pohjoisseinässä oli yksi rautakiila.

Itä-seinää on joskus vahvistettu 40cm leveällä kaarella. Kaaresa erottui nokisena osa, joka oli sakaramainen. Olisiko siinä ollut puinen alttarikoriste? Miksi noki olisi tehnyt niin suorareunaisia kuvioita...

Ulko-oven yläpuolella pohjoisseinässä tuli esiin punamultakiviota. Pohja oli kuitenkin niin hauras, ettei sitä pystynyt ottamaan kunnolla esille. Samoin länsi-ikkunan yläpuolella oli punamultavalumaa.

Sakastin savuhormin vieressä erottui siniharmaata. Yhden halkeaman reunassa oli 7 eri kalkkikerrosta.

Holvivaipat pestiin, jolloin noki ja hakun jäljet lähtivät melko hyvin pois. Ruoteet kalkattiin, seinäpinnat yhdistettiin holveihin leveällä laastikerroksella ja kalkattiin. Paneeliin sävytettiin saman värinen silikaattimaali.

tutkija M. Hiekkänen esittelee sakkastin alttarikiviä

arkeologi H. Poutiainen

sakastin uuden lattian rakenteita

luukku alttarikivien päällä

läntinen holvi-
vaippa

nokiläisiä

halkeamia
luoteisnur-
kassa

seinissä ainakin
kaksi oikaisu-
laastikerrosta
(samanaik.)

sakaramaiset nokijäljet itä-ikkunan päällä

Samassa paikassa lattian alla keskiajan alttarikivet

lähikuva edell. nokinen holvi jää uuden kaaren alle

kaaren oikea puoli

uunin paikka sakastin ete-
läseinällä

peitetty hormin aukko

osa punamultakuviota poh-
jois-seinällä alimmassa kalk-
kivärikerroksessa

laastikerrokset irtosivat osin helposti

sakastin holvi
valmiina

itä-seinän ikkunan
ylle tehty tukikaari

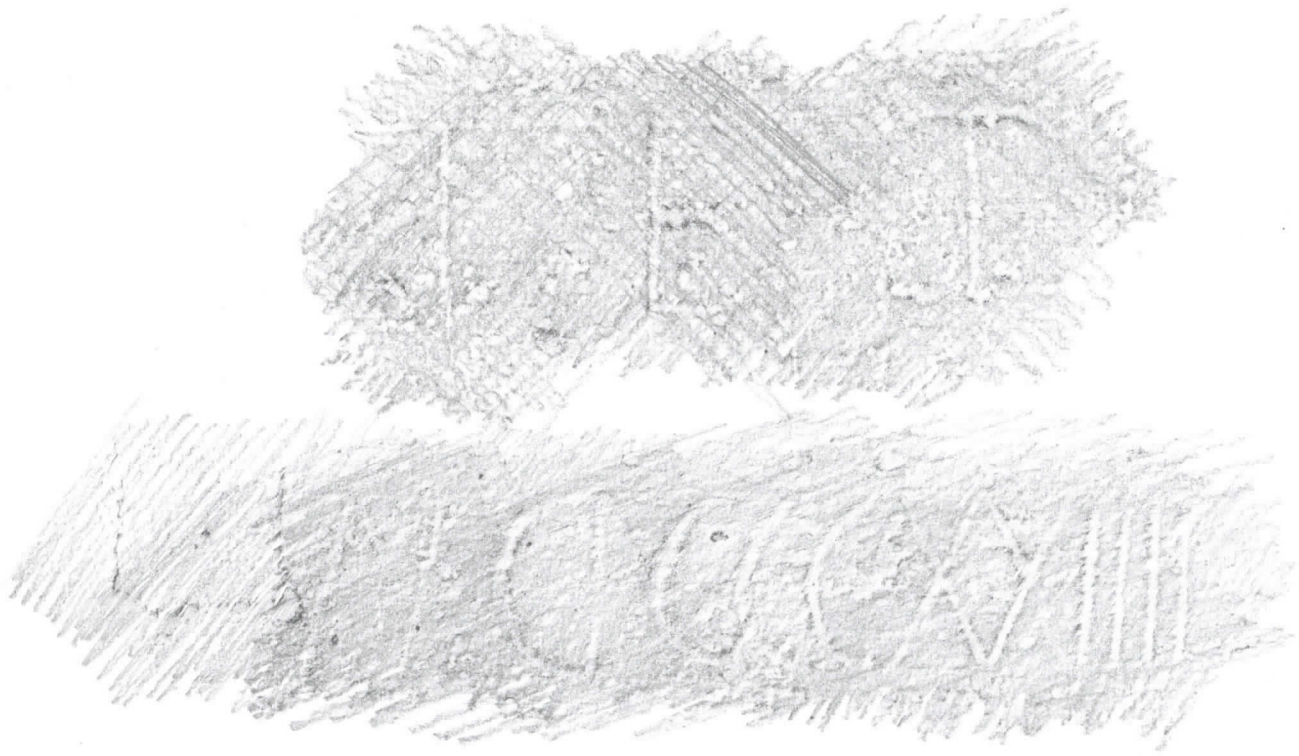

sakariston komero länsiseinällä,
uudet reunapuut ja sisäosa patinoitu

kirkon pikkujakkaroita

vuosiluku ja
kirjaimet
jakkarassa

ETELÄINEN ASEHUONE

Alunperin oli tarkoitus ottaa esiin koko asehuoneen holvi- ja seinäpinnat alkuperäisinä. Eteläseinästä ja nurkista hakattiin kokeeksi alueita. Tällöin kävi ilmi, että osin paksujen oikaisu-laastikerrosten alla oleva seinä on erittäin pahoin vaurioitunut. Se on lisäksi kallistunut useita senttejä ja irtoillut holviosastaan. Pahimmissa halkeamissa on yhä näkyvillä kiiloja. Muut seinäpinnat päätettiin jättää ennalleen.

Esille otetut alueet on nyt entisöity. Halkeamat täytettiin ja häivytettiin, kaikki kuviot, jotka löydettiin, jätettiin näkyville.

Ehkä aivan alkuperäinen kalkkipinta on joskus poistettu, koska ikkunan reunan tiilikuvio menee toisen maalauksen alle. Tässä toisessa kuviossa on jonkinlainen kasviaihe ja sen päälle oli v.1935 maalattu ruusukuvio.

Ulko-ovien reunoissa, ainakin yläosissa on ollut tiilikuvio-tiilien päälle maalattu punaväri ja valkoiset saumat. Läntisen oven yllä tiilissä on alhaalta katsoen punaiset saumat, mutta edestä katsottuna valkeat....

Ruoteiden leikkauskohdassa on alimpana ruusukuvio. (Siitä on todennäköisesti otettu malli ikkunan päälle.)

Ruodekuviot eivät ole nykyäänkään aivan kohdallaan alkuperäisten kanssa. Niiden päälle kalkattiin uudet värisävyt suunnitteen alkuperäisten sävyjen mukaan.

Ruoteiden reunoissa olevat punaiset raidat poistettiin, koska niitä ei alimmassakaan pinnassa ollut.

Itäisen seinän kuvio on ollut esiin otettuna tähän päivään asti ainakin vuodelta 1935. Muutkin on tutkittu, mutta peitetty ja päällemaalattu.

Jotenkin jäi epäselväksi, voivatko nyt esillä olevat kuviot olla aivan alkuperäisiä. Ympyrät vaikuttavat kovin säännöllisiltä verrattuna läntisen asehuoneen kuviin.

Betonilattia purettiin ja alla oleva maa-aines tutkittiin. Uusi lattia muodostuu nelikulmaisista tiilistä.

parhaiten säilynyt luuranko

kiveä pitää modaltaa...

hiekkä juntattiin tiiviiksi....

.. lattia päällystettiin nelikulmaisilla tiilillä

eteläisen asehuo-
neen kaakkoisnurkka

sama entisöinnin
jälkeen

eteläisen asehuoneen
lounaisnurkka

kiilat halkeamassa,
seinä kallistunut
useita senttejä

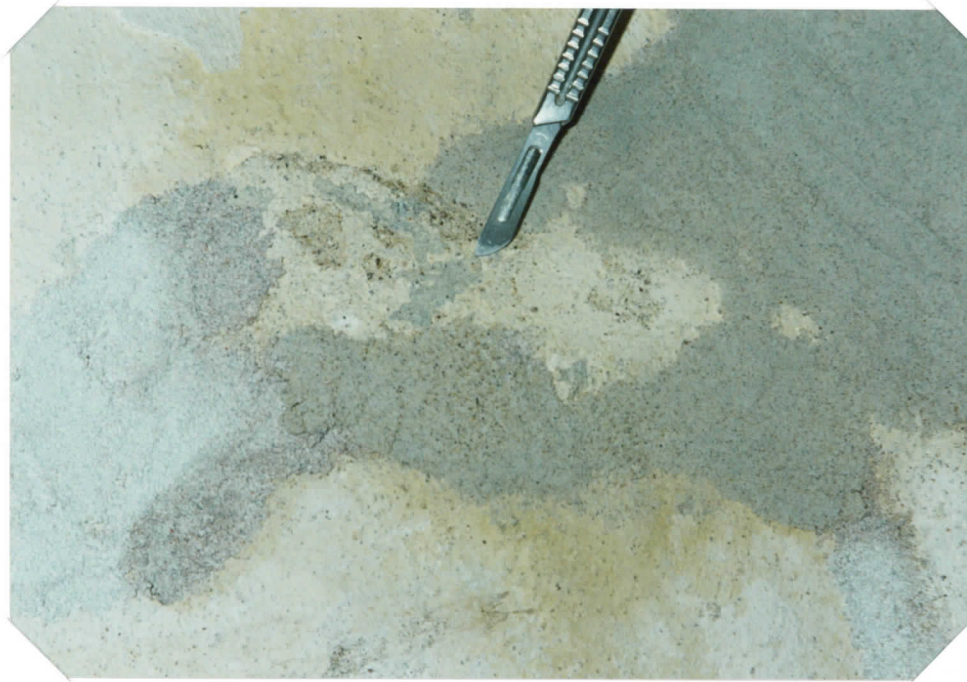

sama nurkka entisöinnin
jälkeen

oikaisulaastia etel. ashuoneessa

vihertävää kalkkiväriä länsi-seinällä

länsi-seinän oven
kaari

saumat alapuolelta
katsottuna vaalean
punaiset, edestä
valkoiset...

eteläisen
läntisen asehuo-
neen kuvioita vuo-
delta 1935

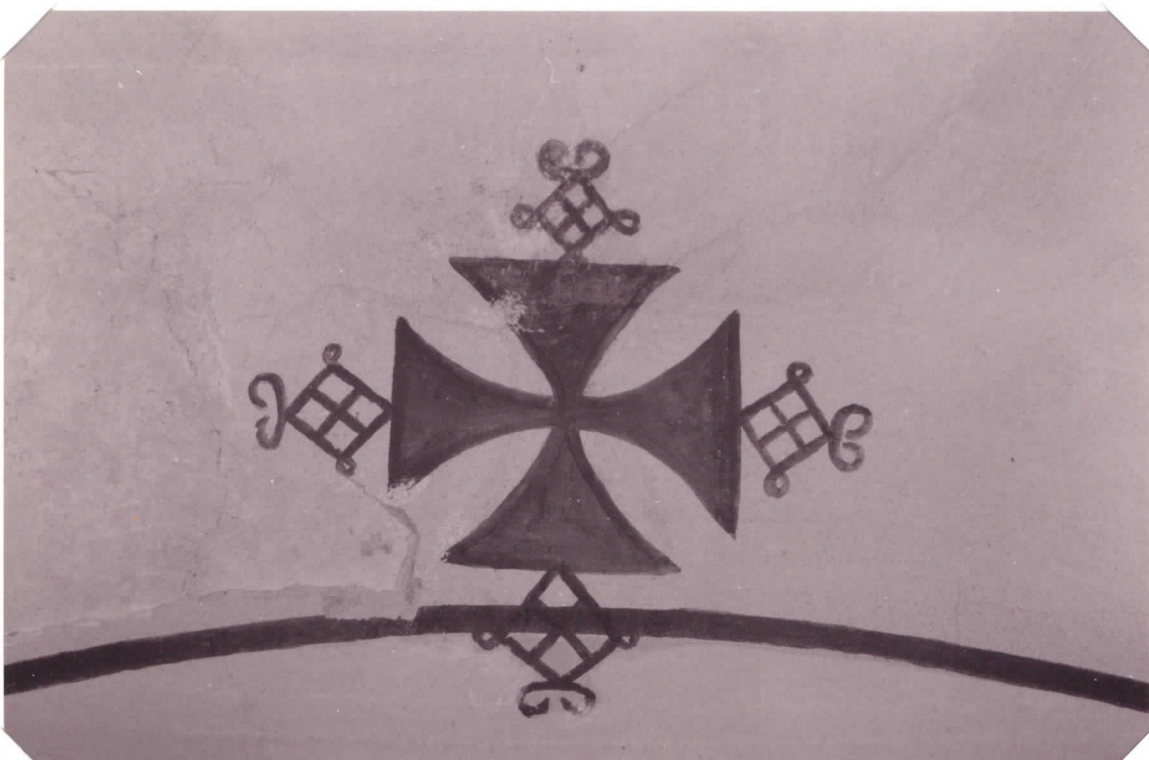
ruoteiden leikkaus-
kohdassa alkupe-
räinen, esille otettu
ruusukuvio

alkuperäinen kuvio

paksu kerros oikaisu-
laastia länsi-seinällä

laastin päällä
v:n 1935 kuvio

*länsi-seinän kuvio v. 1935
alkuperäinen entisöitynä*

v. 1935 maalattu ruusu

esiin hakattua seinää ruusun kohdalla

etelä-seinän ikkunan yläpuoli

laastin alla näkyvissä ikkunareunan
tiilikuviota, jossa valkoiset saumat

punainen tiilimaalaus toisen kuvion alle

etelä-seinän ylikalkkaamaton osa

ruusukuvion alla olleet kahden aikakauden kuvioiden osat jätetty esille

*kuvio itä-seinässä
punaiset nauhat poistettu*

pohjoisseinän esille otettu kuvio

kuvio entisöitynä

pohjois-seinän ylikalkkaamaton alue

ovikaaresta paneeli-
maalauksen alta
löytynyt 'moderni teos'

hometta eteläisen asehuoneen
paneelimaalissa
(alimpana tempera, päällä öljyväri?)

koko kirkkoa kiertävä paneeli
homeessa viimeisen maalin alla

Ns. PITKÄN PIENAN KOMERO eteläisessä asehuoneessa

Komero on korkeudeltaan n.240cm ja leveydeltään n.78cm.

Seinät hakattiin lähes kokonaan tiilipintaan asti. Tällöin ilmenee, että tiilet olivat rapistuneet jo aika varhaisessa vaiheessa; raaputettujen tiilien pinnalla oli useita kalkkivärikerroksia. Ehkä sadevesi oli joskus päässyt valumaan kattojen taitteesta.

Komeron yläosasta löytyi osa kukkakuviosta, joka oli tehty sabloonalla. Kuvio on hyvin samankaltainen kuin läntisen asehuoneen pyöreä kuvio.

Keskiosassa ja komeron reunoilla erottui punaista täplämäistä kuviota, joka vaikuttaa vähän samantyylliseltä kuin ikkunan yläpuolella oleva kuvion osa...

Komeron tiiliseinä peitettiin ohuella laastikerroksella ja kalkattiin. Kuvioiden osat jätettiin esille, suorat seinän reunat tehtiin vähän aaltoileviksi. Alaosasta poistettiin suoristavat tiilen kappaleet ja jätettiin esille kivinen, kalkattu pinta.

komeron yläosassa sab-
loonalla tehty kuvio

paneelivärit
vuodesta 1905

uutta laastia

osa tiilistä oli rapautunut
jo aikaisemmin

laastikerros itä-seinällä

'Pitkän Pienen'
komerossa ku-
vioiden osia eri
aikakausilta

yläosan
kuvio-osa
entisöitynä

LÄNTINEN ASEHUONE ELI PUOLITORNI

Asehuone on entisöity v.1935 liian voimakkain värein. Seinät olivat kellertävät, holvivaipat ja ikkunasmyygit valkoiset. Osa kuvioista oli tehty kokonaan uudelle pinnalle. Pohjois-seinän kuviot mm. oli otettu esiin ja uusi väri laitettu suoraan kuvion päälle.

Toimenpiteet

Alkuperäiset kuviot otettiin esiin. Osa väreistä oli niin häipynyt, ettei kuvioista saanut selvää ja osa jäi näin täydentämättä.

Värit pehmennettiin koko asehuoneessa.
Ruodekuviot eivät ole kohdallaan alkuperäisten kanssa.

Kattoholvi puhdistettiin, mutta sitä ei kalkattu. Seinien väri muutettiin lähelle holviväriä, paneeli maalattiin silikaattimaalilla.

Ovikaaren yläpuolelle jätettiin osa vuoden 1935 maalausta.

Alkuperäistä kuviota ei otettu esiin, päällä on paksu laastikerros.

Risti oven yläpuolella on alkuperäisen kaltainen. Siitä on lähtenyt nykyisen harmaan nauhan sijasta punertava nauha (ehkä lehdykkäkuvioin, jota sai vähän hahmotelluksi).

Asehuoneen kuvioita on entisöity joskus aikaisemminkin.

Värit vuodelta
1935

ympyrämuotoa on paranneltu v.1935, alla alkuperäinen

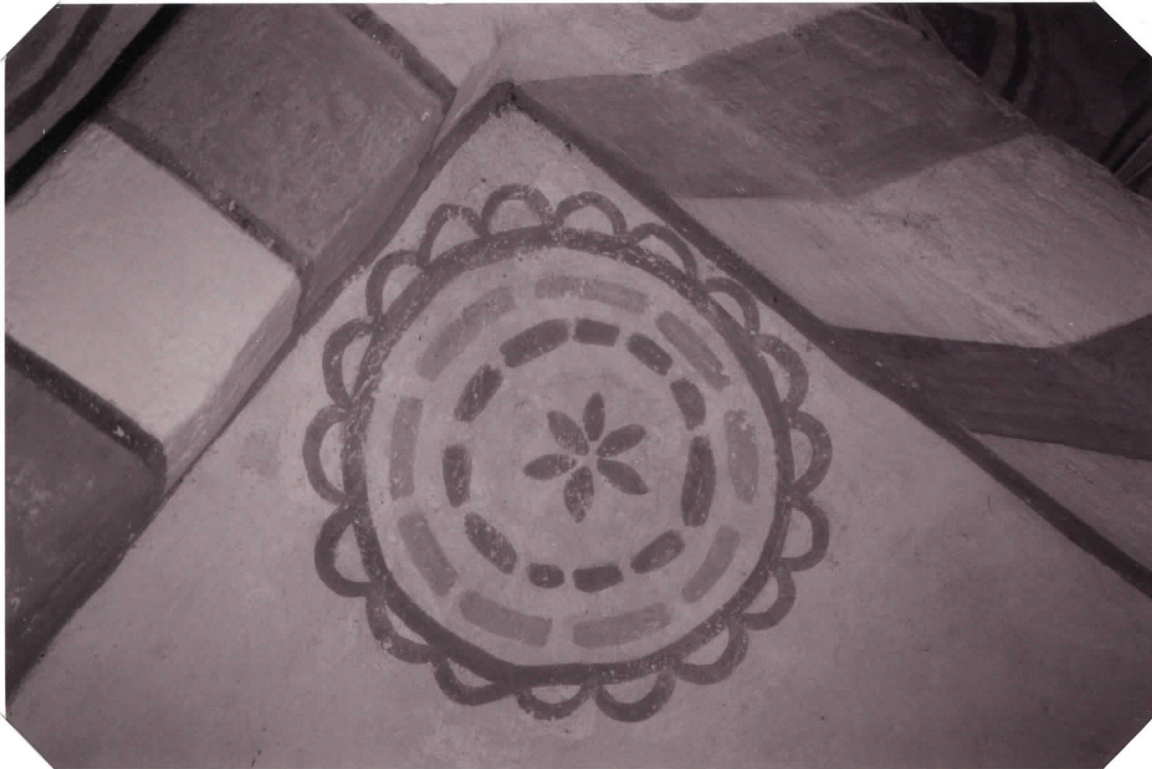

vuodelta 1935

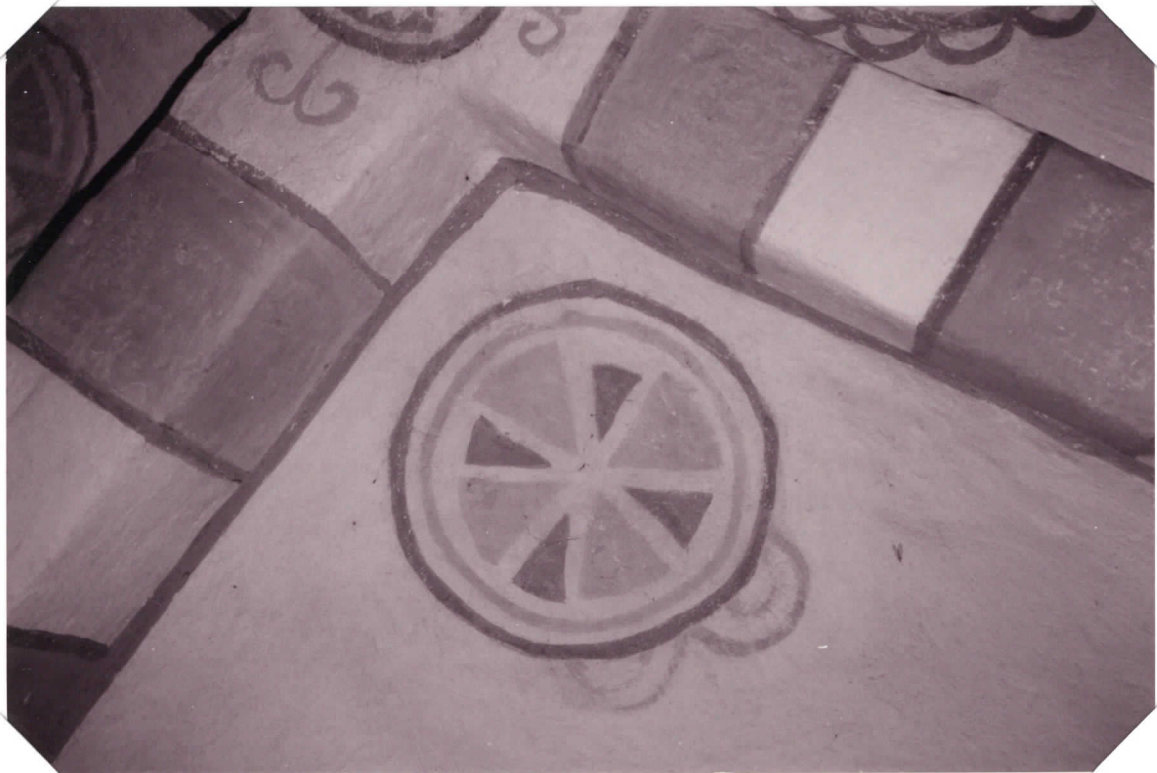
pykäläreuna ei tod.näk. kuulu alkuperäiseen kuvioon

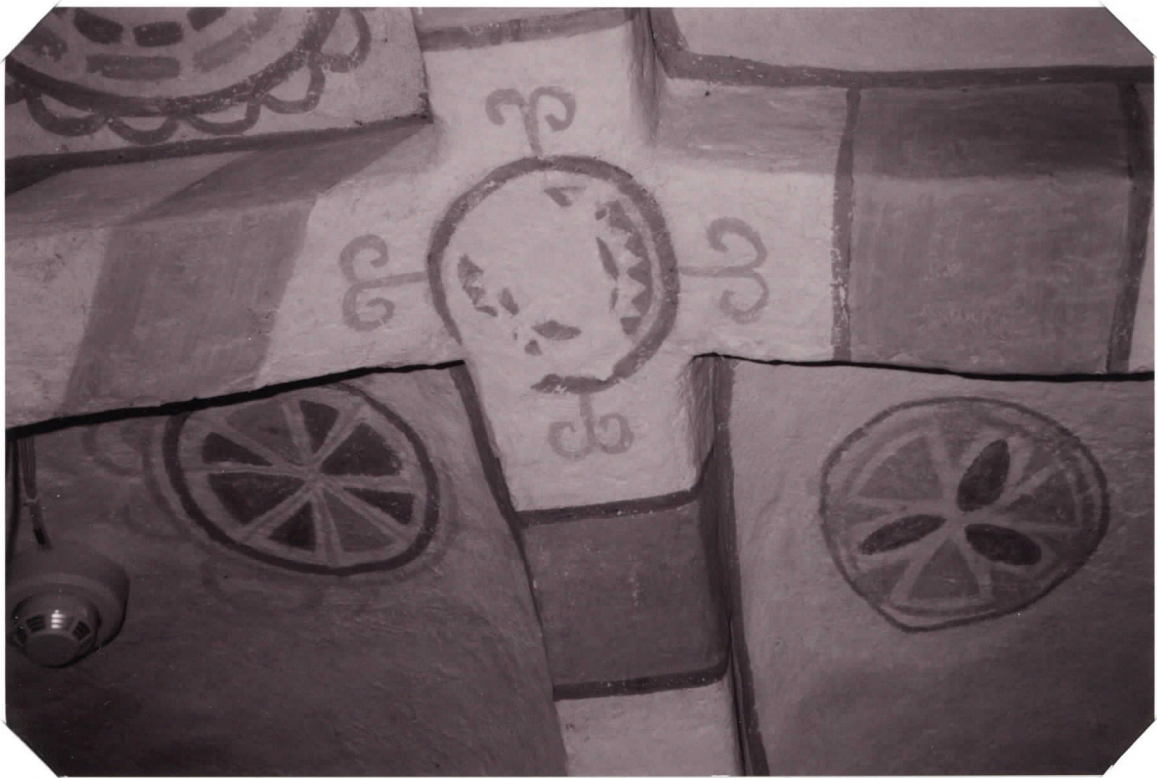
v. 1935

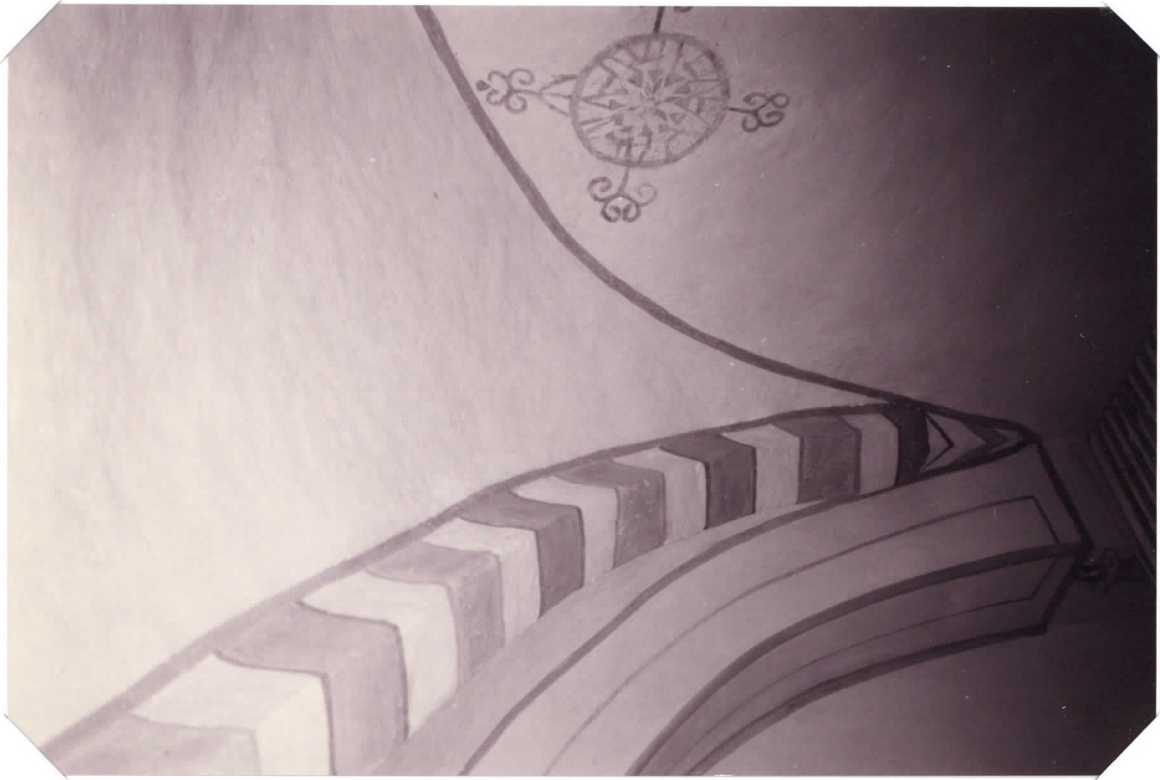
reunassa hahmottui pari pykälää

läntinen asehuone

.. korjattuna

vaurioitunutta pintaa
kaakkoisnurkassa

läntisen asehuoneen etelä-seinää ...

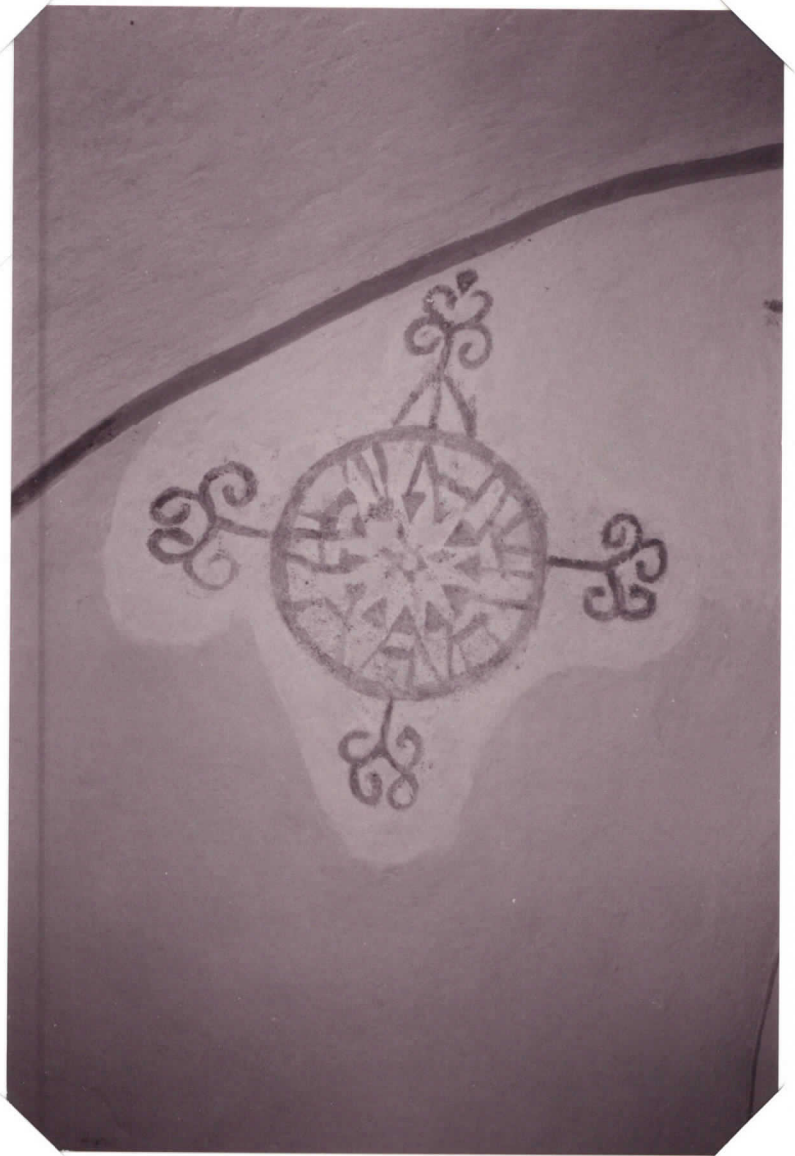
... entisöitynä

1

V:n 1935 kuvio, reunaosa
esiin otettu alkuperäinen

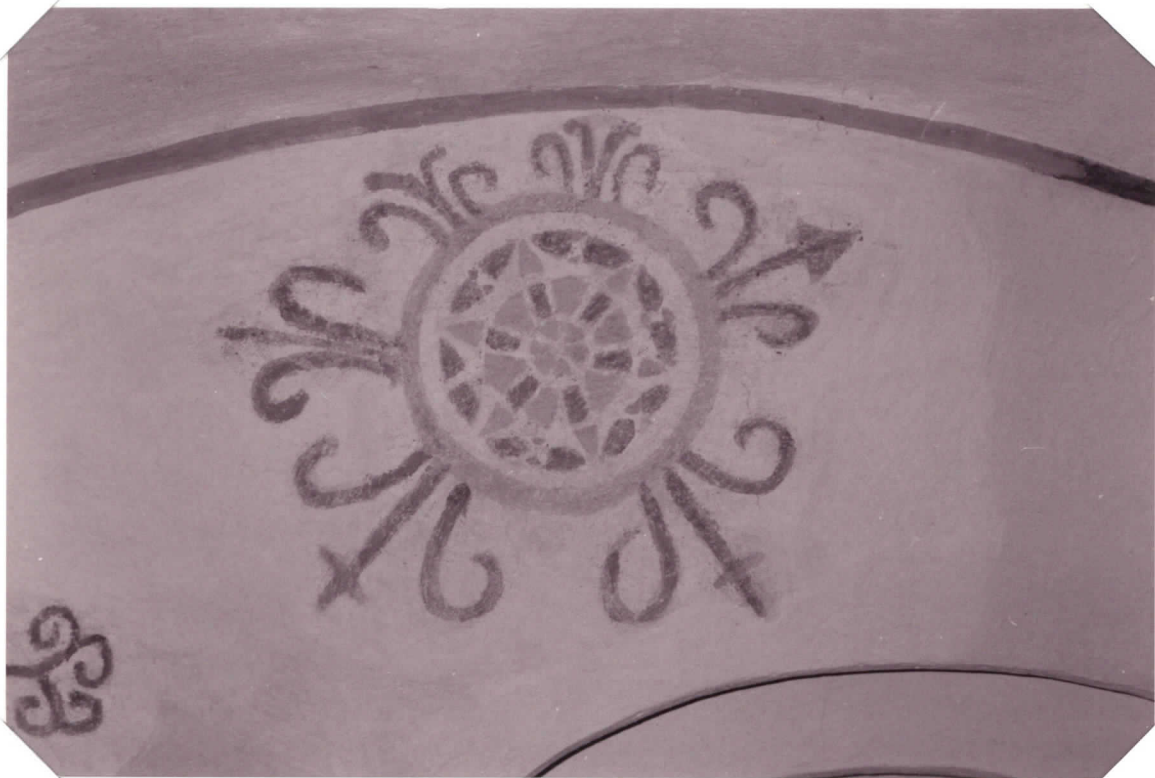

alkuperäinen
entisöitynä

v:n. 1935 kuvio, sävytetty alkuperäisen
päälle

sakaroista hakattu alkuperäiseen v. 1995

länsi-seinän
kuviot vuodelta 1935

alkuperäisten
esille ottoa

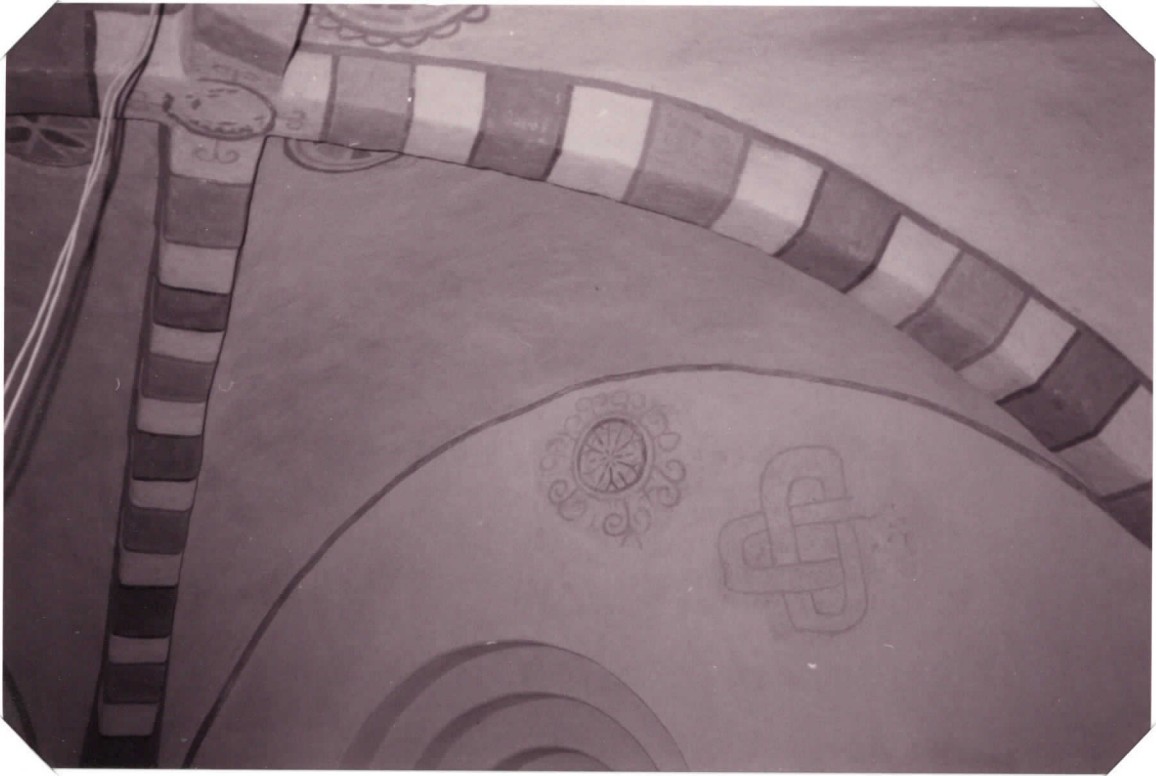

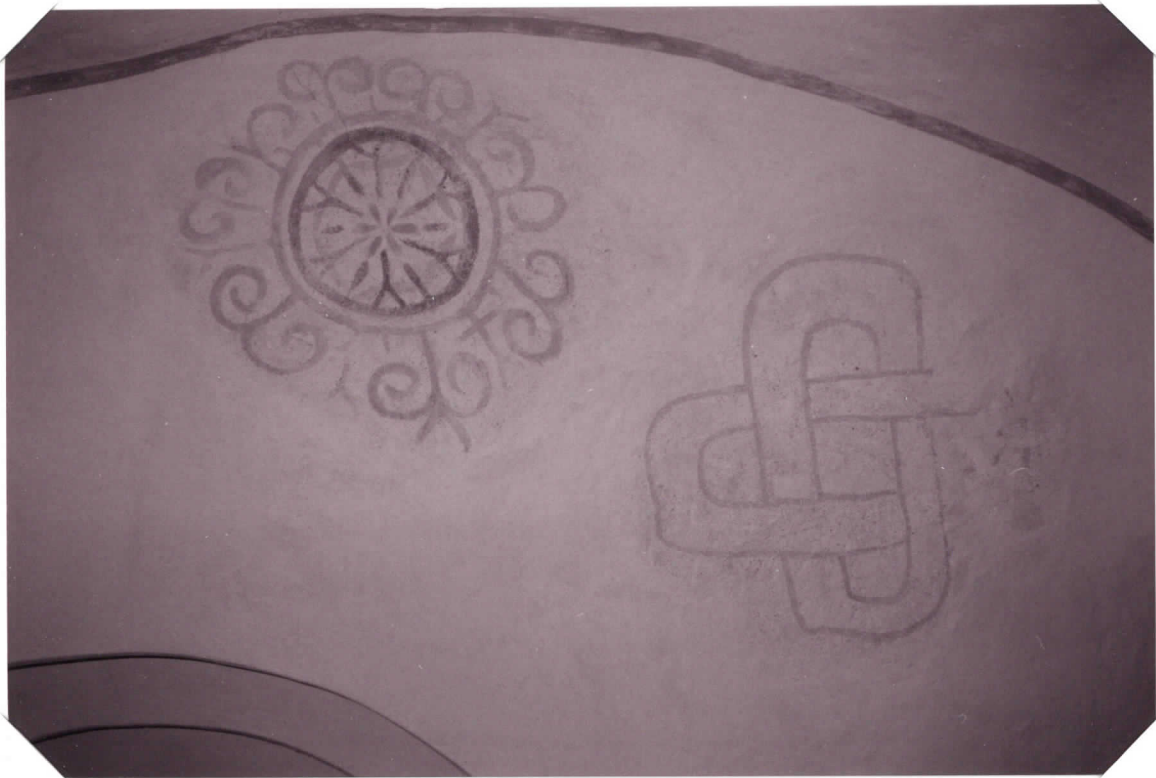
kuvio länsiseinällä

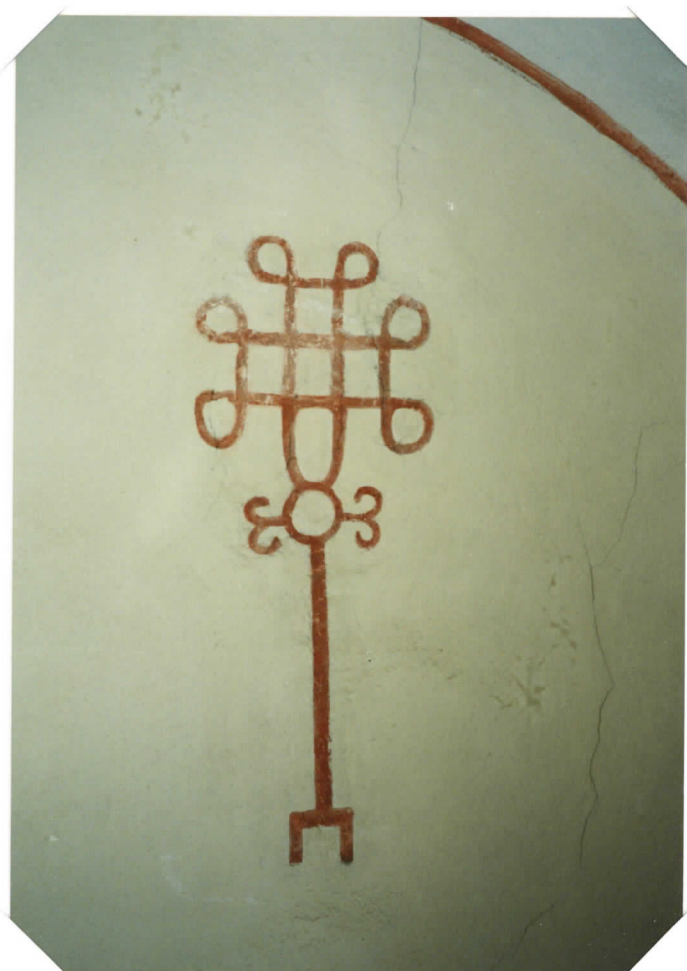
esiin otettu alkuperäinen

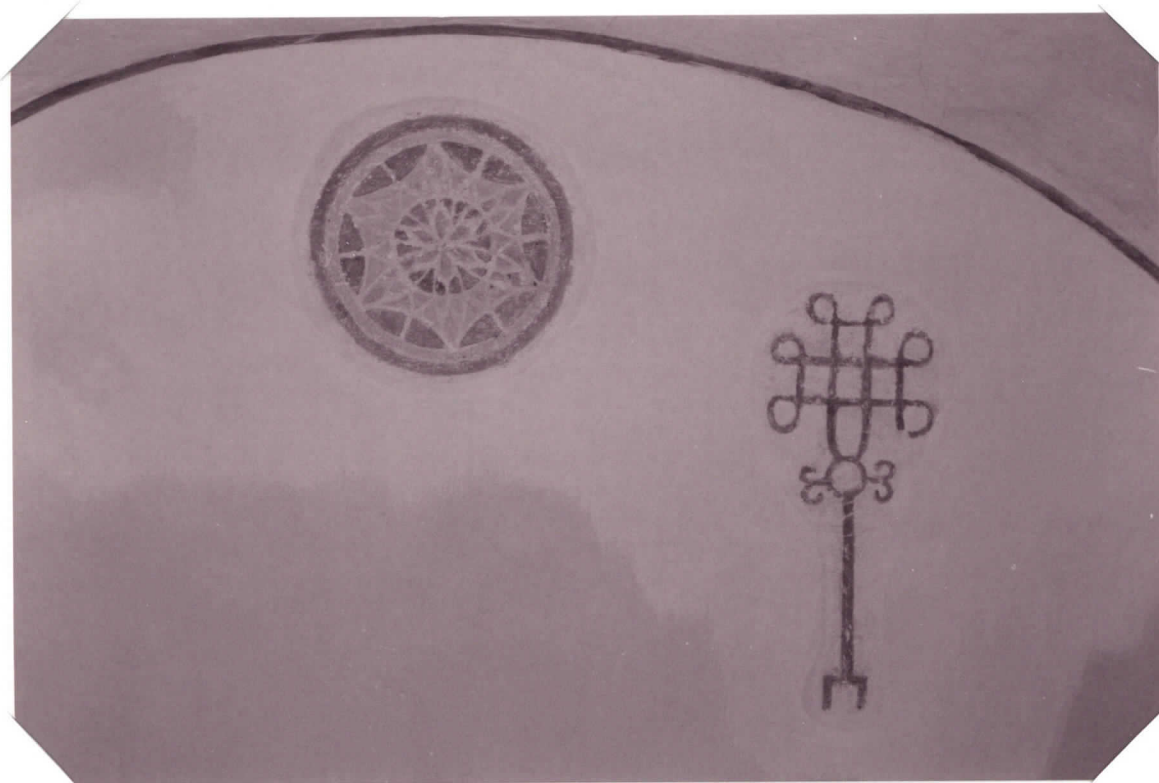

läntistä seinää entisöitynä

pohjois-seinän kuviot
v:n 1935 väreissä, kuviot otettu esiin ^{älöin} alkuperäisinä ja säilytetty

v:n 1935 väritystä

ympyräkuvio jätetty käsittelemättä v. 1995

ennen korjausta

läntinen asehuone entisöitynä

